

10 Projectes transformadors

Adolescències: reptes, propostes i orientacions per a les polítiques municipals

10 Projectes transformadors

Adolescències: reptes, propostes i orientacions per a les polítiques municipals

Direcció i coordinació tècnica dels continguts

Àrea d'Igualtat i Sostenibilitat Social de la Diputació de Barcelona

Grup assessor: Roger Ballescà Ruiz, Sara Barrientos Carrasco, Eva Bretones Peregrina, Natàlia Carceller Maicas, Elena Crespi Asensio, Noemí Elvira Marín, Carles Feixa Pàmpols, Joana Ferrer Miquel, Jaume Funes Artiaga, Susana Jiménez Murcia, Asun Llana Berñe, Roger Martínez Sanmartí, Daniel Ortega Ortigoza, Carme Panchón Iglesias, Josep Maria Silva Galán i David Ventura Lluch.

1a edició: febrer de 2023

© de l'edició: Diputació de Barcelona

© dels textos: Aida Urrea-Monclús, M. Àngels Balsells Bailón,

M. Alba Forné Samitier, Laura Fernández-Rodrigo

© dels textos com a col·laboradora: Ingrid Simó Cunillera

Edició i producció:

Subdirecció d'Imatge Corporativa i Promoció Institucional

Disseny editorial:

Gal·la Pascual

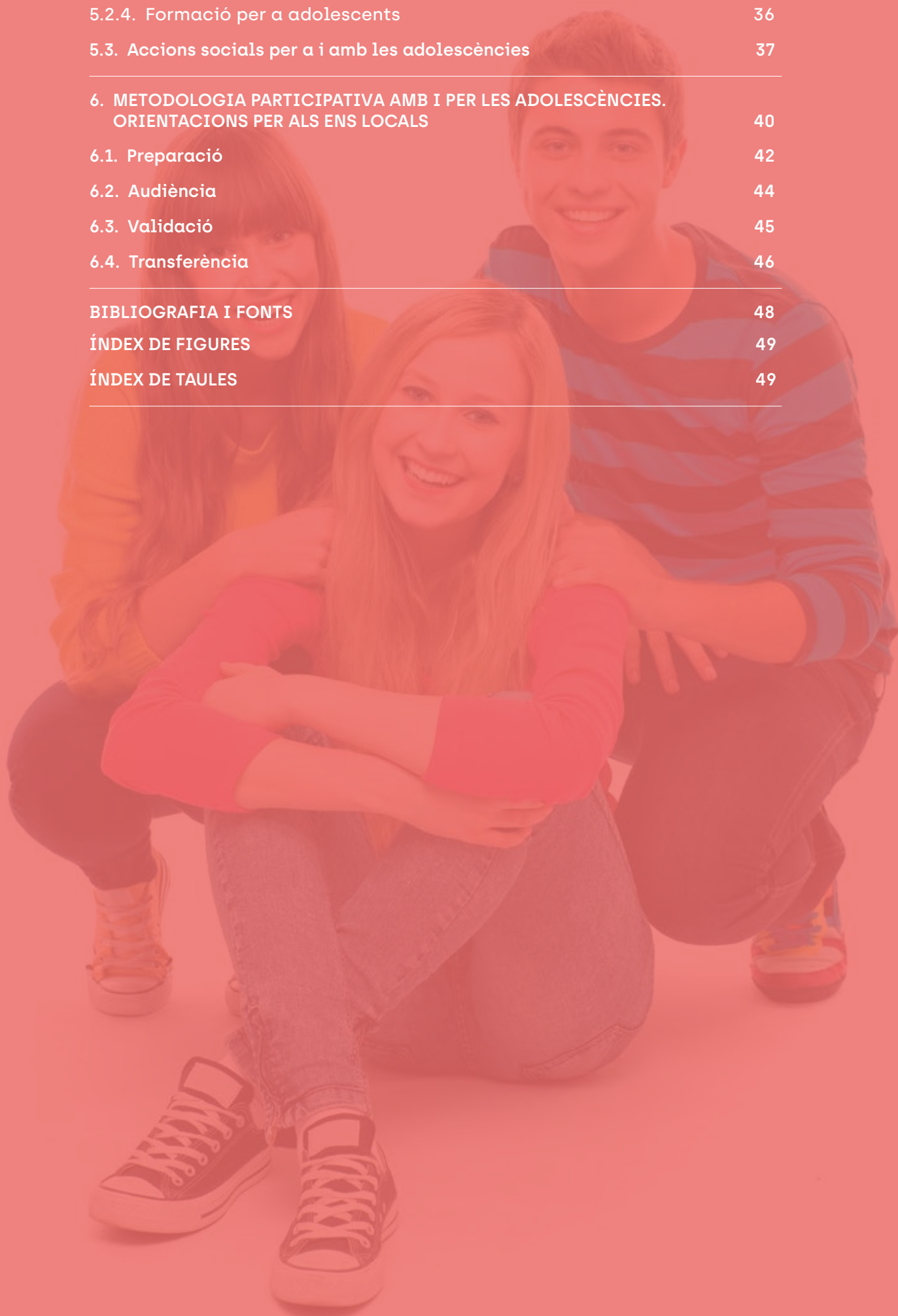
Maquetació:

Edicions MIC

Sumari

PRESENTACIÓ	7
1. INTRODUCCIÓ	8
2. OBJECTIUS I METODOLOGIA	10
2.1. Objectius	11
2.2. Instruments	11
2.3. Participants	11
2.3.1. Grup assessor	11
2.3.2. Grup de validació adolescent	12
2.4. Procediment	12
2.5. Anàlisi de dades	14
2.6. Ètica en la recerca	15
3. EIXOS DE DESENVOLUPAMENT DE LES ADOLESCÈNCIES	16
3.1. Eix de les relacions	18
3.2. Eix de l'autonomia	19
3.3. Eix de les identitats	20
3.4. Eix del benestar	22
4. MUNICIPI, BARRI I COMUNITAT COM A PROMOTORS DELS EIXOS DE DESENVOLUPAMENT POSITIU ADOLESCENT	24
4.1. Eix de les relacions	25
4.2. Eix de l'autonomia	27
4.3. Eix de les identitats	28
4.4. Eix del benestar	30
5. PRÀCTIQUES TRANSFORMADORES: PROPOSTES, REPTES I ORIENTACIONS	32
5.1. Condicions d'implementació	34
5.2. Formació	35
5.2.1. Formació per a professionals	35
5.2.2. Formació per a famílies	36
5.2.3. Formació per a la comunitat	36

5.2.4. Formació per a adolescents	36
5.3. Accions socials per a i amb les adolescències	37
<hr/>	
6. METODOLOGIA PARTICIPATIVA AMB I PER LES ADOLESCÈNCIES. ORIENTACIONS PER ALS ENS LOCALS	40
6.1. Preparació	42
6.2. Audiència	44
6.3. Validació	45
6.4. Transferència	46
<hr/>	
BIBLIOGRAFIA I FONTS	48
ÍNDIX DE FIGURES	49
ÍNDIX DE TAULES	49
<hr/>	

Presentació

Des de l'Àrea d'Igualtat i Sostenibilitat Social promovem l'enfocament de cicle de vida en les polítiques públiques i, especialment, en les polítiques socials locals per tal de garantir en els municipis els drets i l'atenció a les necessitats socials i de salut al llarg de la vida.

Amb aquesta finalitat, impulesem el projecte transformador «Infància i Adolescència: del risc a la igualtat, la salut i el benestar», que té per objectiu promoure l'atenció a les necessitats específiques durant les etapes vitals de la infància i l'adolescència, fomentant la igualtat d'oportunitats, la salut, el benestar i la cohesió social.

En el marc d'aquest projecte hem volgut promoure un debat expert entre diferents disciplines i mirades a l'entorn de les realitats i projeccions de la comunitat d'adolescents als municipis de la província de Barcelona, tenint en compte tant les diversitats com les desigualtats en diferents contextos personals, socials i territorials. Amb aquesta finalitat, el novembre de 2021 vam crear el grup assessor en adolescència del projecte transformador, format per setze persones expertes provinents de l'àmbit social i acadèmic, —amb disciplines com ara la psicologia, la pedagogia, el dret o la sociologia, i especialitats com la salut mental, el gènere, les migracions, les addiccions, la inclusió social o les tecnologies—, i coordinat per la Càtedra Educació i Adolescència de la Universitat de Lleida.

A partir de diferents metodologies i espais de debat per a l'aportació i contrast d'informació i perspectives, hem elaborat aquest document que recull les principals visions a l'entorn dels eixos de desenvolupament i els reptes que afronten avui els infants i adolescents, així com recomanacions per a abordar-los des de les polítiques locals.

Des d'aquest plantejament, proposem línies d'actuació per a promoure un desenvolupament positiu en la infància i l'adolescència que incideixi en les seves relacions, benestar, identitats i autonomia, a partir de l'adquisició de competències i habilitats, així com d'entorns protectors i alhora facilitadors d'aquest desenvolupament.

Vull agrair les aportacions de totes les persones expertes i adolescents que han participat en l'elaboració d'aquest document, el qual espero que sigui útil per a impulsar noves perspectives i accions en les polítiques locals.

En aquest sentit, des de les famílies fins als professionals i les comunitats hem d'oferir oportunitats i acompanyament als infants i adolescents, i construir entorns inclusius i cohesionats, sensibles al cicle de vida.

Lluïsa Moret i Sabidó

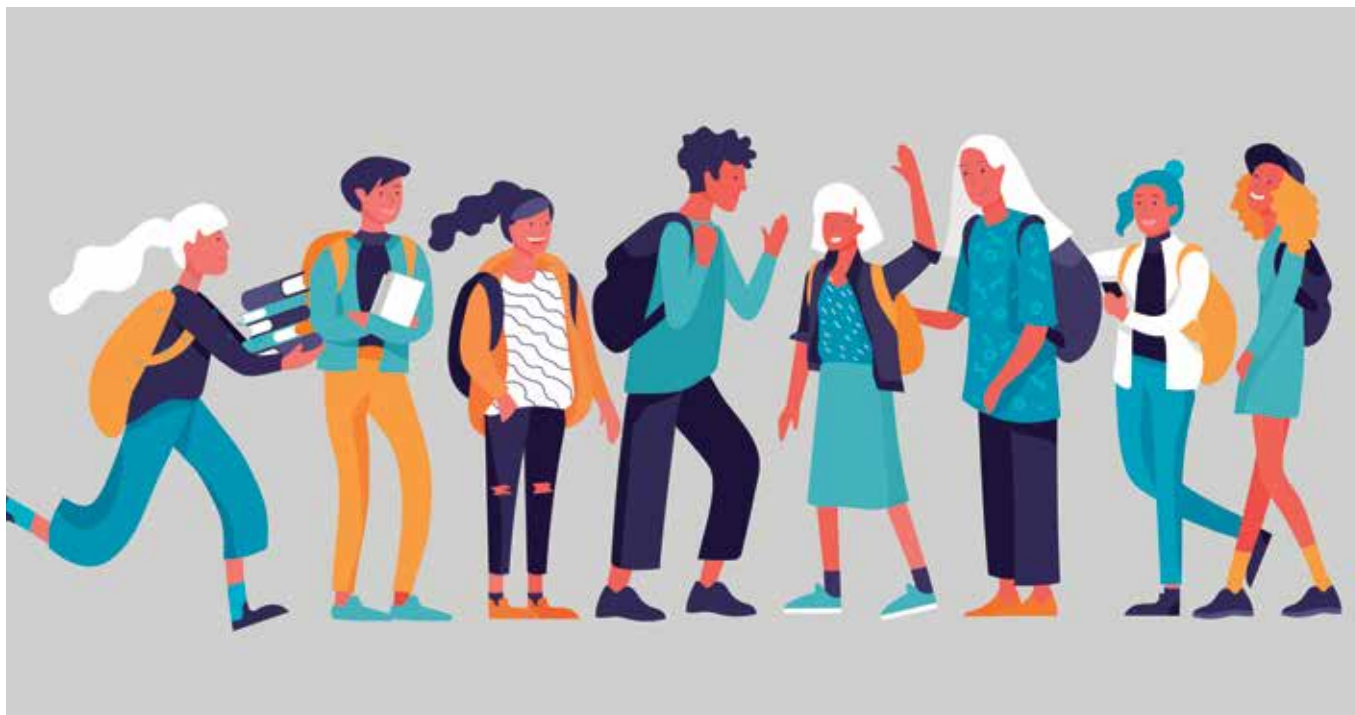
Vicepresidenta primera i Presidenta de l'Àrea d'Igualtat
i Sostenibilitat Social de la Diputació de Barcelona

Introducció

01.

Aquest document ofereix una revisió del que significa «ser adolescent avui» alhora que dona una sèrie de recomanacions i orientacions que han de servir per a afavorir noves polítiques municipals. El treball és el resultat de la síntesi de les aportacions realitzades per un grup de persones expertes que treballen i/o investiguen en les adolescències, compartides i debatudes amb un grup d'adolescents, i de les aportacions de la recerca científica nacional i internacional envers l'adolescència.

La visió compartida per la Càtedra Educació i Adolescència i l'Àrea d'Igualtat i Sostenibilitat supera les visions tradicionals d'aquest període del desenvolupament humà que s'acostuma a entendre com plena de riscos, perills i, fins i tot, conflictivitat. En canvi, **en aquest document es defensa i es treballa des d'una perspectiva més positiva entenent l'adolescència com una etapa del cicle de vida en la qual es defineixen una sèrie de competències, valors, conductes i habilitats per a desenvolupar-se saludablement i reeixidament cap a l'adulthood.** Inspirat en la definició proposada des de l'enfocament del Desenvolupament Positiu Adolescent (DPA) o *Positive Youth Development* (Benson, Scales, Hamilton i Sesman, 2006) s'adopta una perspectiva centrada en el benestar que ajuda a identificar els factors positius, així com les fortaleces de les persones adolescents. Aquest model considera les adolescències

no com un problema que cal solucionar, sinó com un grup amb enormes potencialitats i habilitats (Oliva, Hernando, Parra, Pertegal, Ríos i Antolín, 2008). El model DPA és una teoria complementària al model tradicional centrat en el dèficit. El DPA se situa en les potencialitats i competències per empoderar i facilitar el camí cap a l'adulthood.

Aquesta nova perspectiva ens ajuda a fer propostes d'intervenció centrades en les fortaleces i les oportunitats que potencien les capacitats naturals per a desenvolupar-se de manera sana i positiva (Balsells, Ciurana, Fuentes-Peláez i Pastor, 2017). Aquest document aporta reflexions i orientacions perquè els municipis puguin acompanyar la seva comunitat en general i la seva comunitat adolescent en particular en l'aventura de créixer de forma sana, constructiva i participativa.

Una societat estructuralment diversa pel que fa a l'origen, l'ètnia, la cultura, el sexe, la identitat, l'orientació sexual, així com amb diferents realitats socioeconòmiques, familiars i de diversitat funcional, requereix polítiques municipals inclusives. Alhora, unes adolescències mobilitzades, empoderades i capaces de contribuir a fer canviar la societat demanen municipis oberts i capaços de vehicular i assumir com a pròpies les contribucions adolescents.

Objectius i metodologia

02.

2.1. OBJECTIUS

1. Identificar reptes i necessitats de l'adolescència des de la perspectiva de cicle de vida i des de l'enfocament del Desenvolupament Positiu Adolescent.
2. Construir i generar coneixement actualitzat sobre els principals eixos de desenvolupament adolescent.
3. Dissenyar un procés participatiu de recerca per al diagnòstic de la situació adolescent als municipis.
4. Proposar recomanacions en l'àmbit de les polítiques municipals que siguin útils per a afavorir el desenvolupament positiu adolescent en els municipis de la província de Barcelona.

2.2. INSTRUMENTS

S'han emprat tres instruments de recollida de dades per a desenvolupar la recerca:

1. Qüestionari de preguntes obertes sobre qüestions relatives a l'adolescència: (1) la definició d'aquesta etapa, (2) quins són els seus interessos, (3) els temes que s'haurien d'abordar, (4) els aspectes que incideixen en l'atenció del col·lectiu d'adolescents i en el seu entorn, (5) les estratègies per a poder arribar a la població adolescent, (6) les propostes per a establir sistemes d'avaluació de polítiques, programes i accions, (7) l'articulació a nivell territorial dels diferents recursos i serveis destinats a ells i elles, (8) les experiències nacionals i internacionals innovadores i (9) els reptes que incideixen en el seu futur.

2. Guió per a la pràctica reflexiva per a dinamitzar quatre **sessions de treball amb el grup assessor**: (1) descripció de l'adolescència en relació amb quatre eixos temàtics, (2) identificació de factors interns i externs per al desenvolupament positiu adolescent, (3) pràctiques transformadores i (4) metodologia per a la recerca amb i per les persones adolescents.

3. Guió per a la dinàmica de grup per a desenvolupar amb el **grup de validació adolescent** amb (1) l'exposició de quatre casos, elaborats ad hoc, que exemplifiquen algunes de les pràctiques transformadores sorgides dels resultats del grup assessor: (a) acompanyament, colideratge i convivència amb la comunitat, (b) xarxes socials com a mitjà de difusió, (c) flexibilització i adaptació dels interessos i a la diversitat, (d) xarxes socials com a mitjà d'intervenció i (e) formació sobre adolescència; i (2) preguntes per a la reflexió de cada un d'aquests.

2.3. PARTICIPANTS

2.3.1. Grup assessor

Les persones que conformen el grup assessor (veure pàgina de crèdits) són un total de setze (nou dones i set homes) expertes en l'adolescència. Està conformat per persones acadèmiques que fan recerca en adolescència (set: cinc dones i dos homes) i professionals que treballen i atenen adolescents directament (nou: quatre dones i cinc homes).

Taula 1. Grup assessor

Assessor/a	Sexe	Àmbit de treball	Tipus
A1	Femení	Participació	Acadèmica
A2	Femení	Malestars adolescents	Acadèmica
A3	Masculí	Salut mental	Professional
A4	Femení	Pedagogia: inadaptació social	Acadèmica
A5	Masculí	Salut pública	Acadèmic
A6	Femení	Migracions i el poble gitano	Acadèmica
A7	Femení	Educació	Professional
A8	Femení	Gènere	Professional
A9	Femení	Addiccions comportamentals, videojocs, joc patològic	Professional
A10	Femení	Teràpia familiar. Educació afectivosexual	Professional
A11	Masculí	Protecció	Professional
A12	Masculí	Inclusió social	Professional
A13	Femení	Salut pública	Acadèmica
A14	Masculí	Col·legi professional i salut mental	Professional
A15	Masculí	Tribus urbanes i migracions	Acadèmic
A16	Masculí	Noves tecnologies	Professional

Aquestes persones són expertes en àmbits diversos relacionats amb l'adolescència: participació, pedagogia, educació, inclusió social, tribus urbanes, migracions, poble gitano, gènere, educació afectivosexual, malestars adolescents, salut mental, salut pública, teràpia familiar, inadaptació social, addiccions, videojocs, joc patològic, protecció i noves tecnologies.

2.3.2. Grup de validació adolescent

Les participants que conformen el grup de validació adolescent són tres persones que s'identifiquen amb el sexe femení. Tenen edats compreses entre els tretze i catorze anys (dues i una, respectivament).

2.4. PROCEDIMENT

La metodologia que s'ha seguit ha contemplat el procediment següent:

Fase 1. En primer lloc, es va dissenyar un **qüestionari de preguntes obertes** amb qüestions relatives a les adolescències que va ser validat per la Diputació de Barcelona. Durant l'octubre de 2021, es va procedir a la recollida de les respostes escrites de les persones del grup assessor mitjançant l'aplicació Google Forms. Posteriorment es va realitzar l'anàlisi de les respostes a través d'un sistema de categories del qual emergeixen quatre eixos temàtics: les relacions, l'autonomia, la identitat i el benestar.

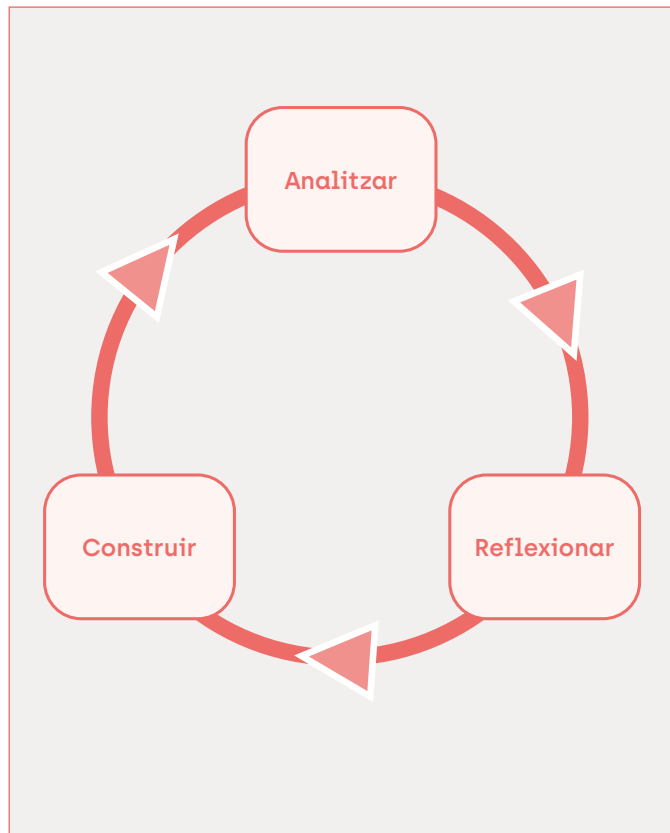
Fase 2. En segon lloc, es desenvolupen quatre **sessions de treball en línia**, a través de la plataforma Zoom, amb el grup assessor, els dimecres del mes de novembre de l'any 2021 (durant els dies 3, 10, 17 i 24) de 16 h a 18 h. L'objectiu era generar coneixement compartit i brindar l'oportunitat d'expressar opinions i fomentar la reflexió per a buscar noves mirades a les adolescències. En cada sessió es va fer un retorn de l'anàlisi de contingut de la sessió anterior per a validar i complementar la informació de forma progressiva per part del grup assessor.

Les sessions de treball tenien una primera part plenària i una segona part de petits grups distribuïts per a treballar cada eix temàtic. Cada petit grup va estar format per: quatre persones del grup assessor, una membre de la Càtedra Educació i Adolescència i una membre de la Diputació de Barcelona. Els criteris per a fer els petits grups foren: relació amb la temàtica, bagatge en l'estudi de la mateixa o bé l'alt valor de l'aportació que podia fer a l'eix temàtic. L'expertesa de les persones participants era heterogènia, però totes elles van tenir un rol simètric en la pràctica reflexiva. Les dinàmiques que es van proposar al llarg de les sessions de treball van aconseguir una alta participació i es va donar resposta a la finalitat d'analitzar, reflexionar i construir coneixements compartits. Durant cada sessió es va reconceptualitzar, qüestionar, indagar i establir un debat crític que va provocar una espiral contínua d'acció-refle-

Figura 1. Fases del projecte de recerca

Figura 2. Accions en les dinàmiques de les sessions de treball

xió-acció, que integrava, bidireccionalment, la teoria i la pràctica.

Fase 3. En tercer lloc, es va desenvolupar una **validació qualitativa** amb adolescents. El 9 de febrer de 2022, de 16 h a 18 h, una investigadora de l'equip de recerca es va reunir, a través de la plataforma Zoom, amb el grup d'adolescents per a desenvolupar una sessió de treball en línia. L'objectiu era validar les pràctiques transformadores sorgides de l'anàlisi dels resultats obtinguts del grup assessor a través dels dos instruments anteriors.

L'estructura de la sessió es va conformar en una dinàmica de grup per mitjà de l'anàlisi de casos distribuïda en tres moments. El primer va consistir en l'explicació general del projecte, de l'objectiu i del procediment de la sessió. En un segon moment, es va desenvolupar l'anàlisi dels quatre casos. Primer, es presentava el cas acompanyat de les preguntes per a la reflexió. Seguidament, es demanava que apuntessin, anònimament, les seves aportacions en un mural comú i interactiu mitjançant l'eina Google Jamboard. I, finalment, es posaven en comú, a fi de discutir i acordar les idees i propostes sorgides en cada cas. L'últim moment va servir per a agrair la participació als i les adolescents i oferir-los la possibilitat d'enviar noves propostes, si se'ls n'acudia alguna.

Figura 3. Validació qualitativa amb el grup de validació adolescent a partir de l'anàlisi de cas

Cas B. Flexibilització i adaptació als interessos i a la diversitat

Reflexió

1. De quina manera l'Ajuntament podria **fer difusió** per arribar a la Jennifer, el José i l'Alba? En el cas que hàgim suggerit les tecnologies, què **proposaríeu** a l'Ajuntament perquè les utilitzi més i millor?
2. Com haurien de ser les activitats perquè s'adequin als **interessos**, a les **qualitats**, als **gustos**, etc. dels i les adolescents?
3. Què hauria de fer l'Ajuntament perquè participin **diferents adolescents**? Què hauria de fer perquè tothom pogués participar i que **se sentissin a gust** al grup?

Activitats consensuades en el grup

- Festa per ensenyar les activitats que fem a l'Espai Jove perquè altres persones joves s'apuntin.
- Internet, tant un delegat a cada espai Jove per parlar amb els educadors. Fer d'assessor sobre les xarxes.
- Per diferents edats, adaptar-se a les necessitats, els gustos. Per exemple, una per als escarabatsos i que els hi agrada tocar-los i l'altra per als que els agrada estar tranquils.
- Un grup que es dediqui a això (Situació). Trobades amb els adults perquè ens ho expliqui.
- Aquelles que pensen els adults les compartem i les verifiquem amb els adolescents.
- Els adolescents proposem activitats per fer. Tinguem l'espai per fer-ho.
- Tots podem proposar (tinguem l'edat que tinguem), que hi hagi respecte.
- Torneig de Pin-pón, de que hi hagi (dependent dels recursos). Creació de video-jocs (hi ha moltes persones que els hi agrada molt).
- Dansa urbana, cuina, dibuix...

Activitats d'esport. No només dinàmiques

Compte fos gestionant pels adolescents

(Gestió del compte) Per que els adolescents ja saben que els agrada i la persona que ho veurà ho entendreà perquè té gustos semblants.

Per que els adults pensen que als adolescents els agrada fer coses i a vegades són unes altres en realitat.

Crear un Instagram o on hi hagi més i noies. Compartint un anunci de l'Espai Jove bonic i interessant (ballar, divertir-se...) perquè es faci viral i els vingui l'interès.

Fer diferents tipus d'activitats

Cal esmentar la limitació pel que fa al nombre reduït d'adolescents participants. Per la qual cosa, en l'últim moment, es va haver de modificar el procediment ja que es va haver de passar de casos a resoldre en petits grups per posteriorment intercanviar opinions a realitzar l'anàlisi conjunta de tots els casos amb la totalitat d'integrants.

2.5. ANÀLISI DE DADES

L'anàlisi de dades s'ha desenvolupat per mitjà de l'anàlisi de contingut. S'ha elaborat un sistema de categories

que ha emergit a partir d'un sistema *bottom up* on es parteix de l'experiència i de la pràctica per a elevar-la a la teoria, sense deixar de banda la influència del coneixement científic de les persones investigadores que elaboren el sistema.

Per a codificar els textos i procedir a l'anàlisi de contingut s'ha utilitzat el programa informàtic QDA Miner Lite.

S'han establert cinc dimensions i les seves corresponents categories i subcategories com s'aprecia a la Taula 2.

Taula 2. Sistema de categories

Dimensió	Categoria	Subcategoria
Relacions	Actius interns	Fortaleses [mantenir]: competències, habilitats i capacitats de l'adolescent per al desenvolupament personal, social, cognitiu, moral i emocional.
		Debilitats [corregir]: característiques de l'adolescent que dificulten el seu desenvolupament integral i positiu.
Autonomia		
Identitat		Oportunitats [explorar]: característiques de la família, l'escola, el grup d'iguals i la comunitat de l'adolescent.
Benestar	Actius externs	Amenaces [afrontar]: elements del context i de l'entorn de l'adolescent que poden dificultar el desenvolupament positiu dels seus actius interns.
		Xarxa de recursos i serveis que desenvolupa accions i pràctiques, en la qual es té en compte la veu, els interessos i les necessitats de l'adolescent de manera integral. Es tracta de punts de referència en els quals es formen espais que fomenten la seva participació i on l'adolescent pot informar-se al voltant del ventall d'oportunitats que s'ofereixen en el territori.
Pràctiques transformadores	Articulació territorial	Característiques de la relació entre recursos, serveis, pràctiques i polítiques d'atenció a l'adolescent.
	Formació metodològica i relacional	Necessitats formatives per a la construcció de relacions que ajuden al desenvolupament positiu adolescent, tant estratègiques com relacionals.

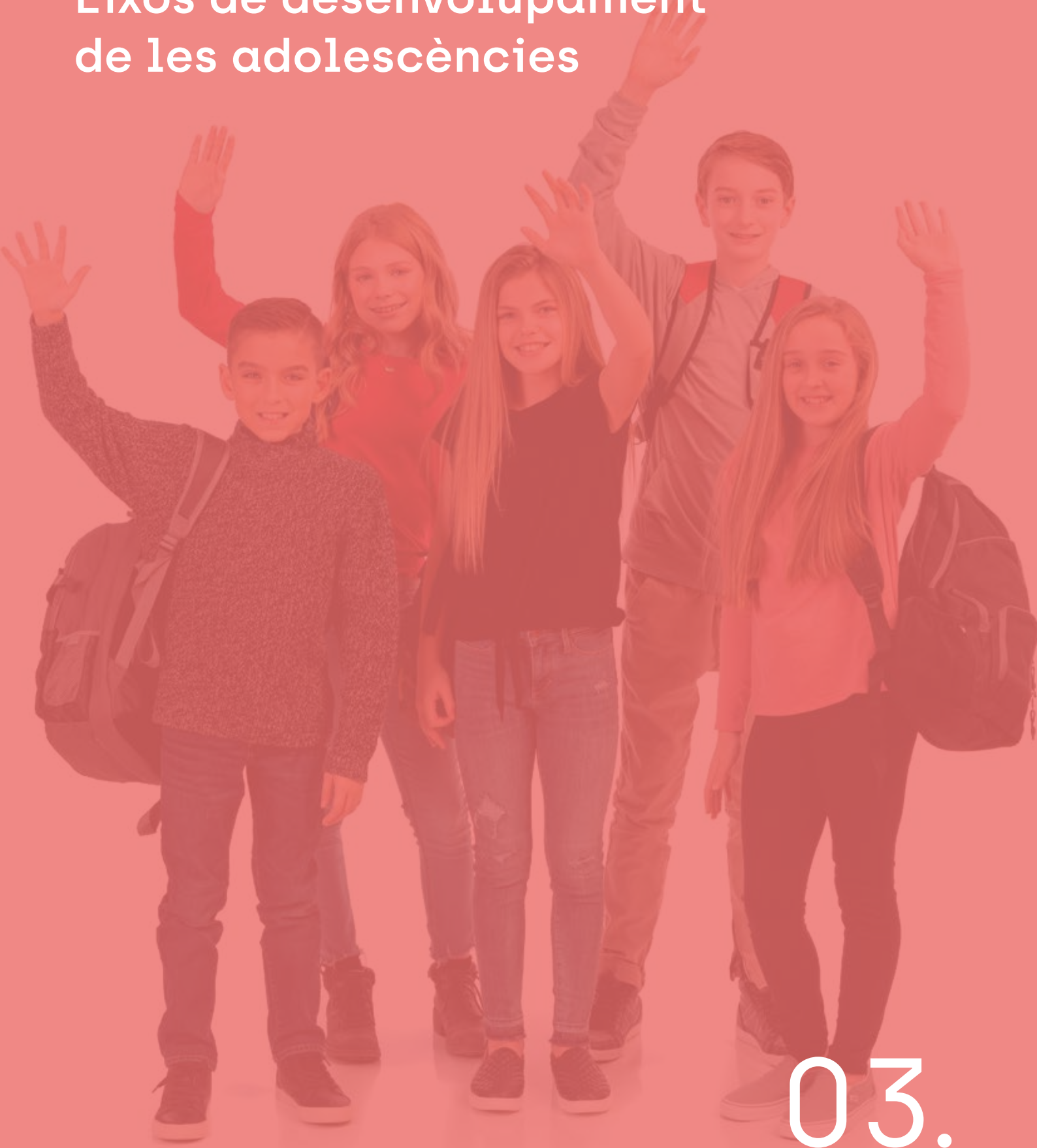
2.6. ÈTICA EN LA RECERCA

Durant el procés s'han dut a terme diverses accions que permeten assegurar el compliment d'elements ètics:

- a) **Accés a les persones participants.** L'equip de recerca va informar al grup assessor i al grup de validació adolescent de la finalitat de la investigació, el seu tipus de participació durant el projecte, així com va demanar permís per l'ús de les dades recollides.
- b) **Tractament de les dades.** El grup assessor va estar d'acord en què la seva participació en el procés fos reconeguda mitjançant la inclusió dels seus noms en l'informe. Pel que fa al grup de validació adolescent, se li va garantir l'anonimat en el tractament de les dades.
- c) **Obtenció de resultats.** Els resultats van ser obtinguts assegurant la credibilitat, la confiabilitat i la validesa. El sistema de categories va ser elaborat mitjançant la validació per jutges, i la descripció en detall de cadascuna de les dimensions i categories d'anàlisi van permetre codificar el text de forma homogènia. L'equip investigador garanteix tenir competències pròpies per a supervisar i triangular la informació aportada, i en coneix els diferents angles i perspectives de la mateixa realitat.
- d) **Transferència.** El grup de validació adolescent dona compte de la població adolescent de la província de Barcelona. Es garanteix que les aportacions de l'estudi són transferibles per a les polítiques municipals.

Eixos de desenvolupament de les adolescències

03.

La perspectiva de l'adolescència des d'una mirada de cicle de vida, ens situa davant d'un període en què hi ha un fort desenvolupament de competències, valors i habilitats. L'adolescència és una etapa de la maduració de les persones que es considera cabdal en la trajectòria de vida. Sens dubte, la vivència d'aquesta etapa es nodreix de la capacitat personal i contextual de donar resposta a les necessitats evolutives. La cerca d'un equilibri constant, interactiu i multidimensional de tot plegat és el que defineix l'adolescència. És per això que aquesta etapa esdevé significativa, ja que les persones adolescents afirmen la seva identitat i afermen noves relacions fora de la seva zona de confort, així com prenen decisions que basteixen el seu projecte de vida i que dibuixaran els àmbits i espais on buscaran la gratificació i el benestar.

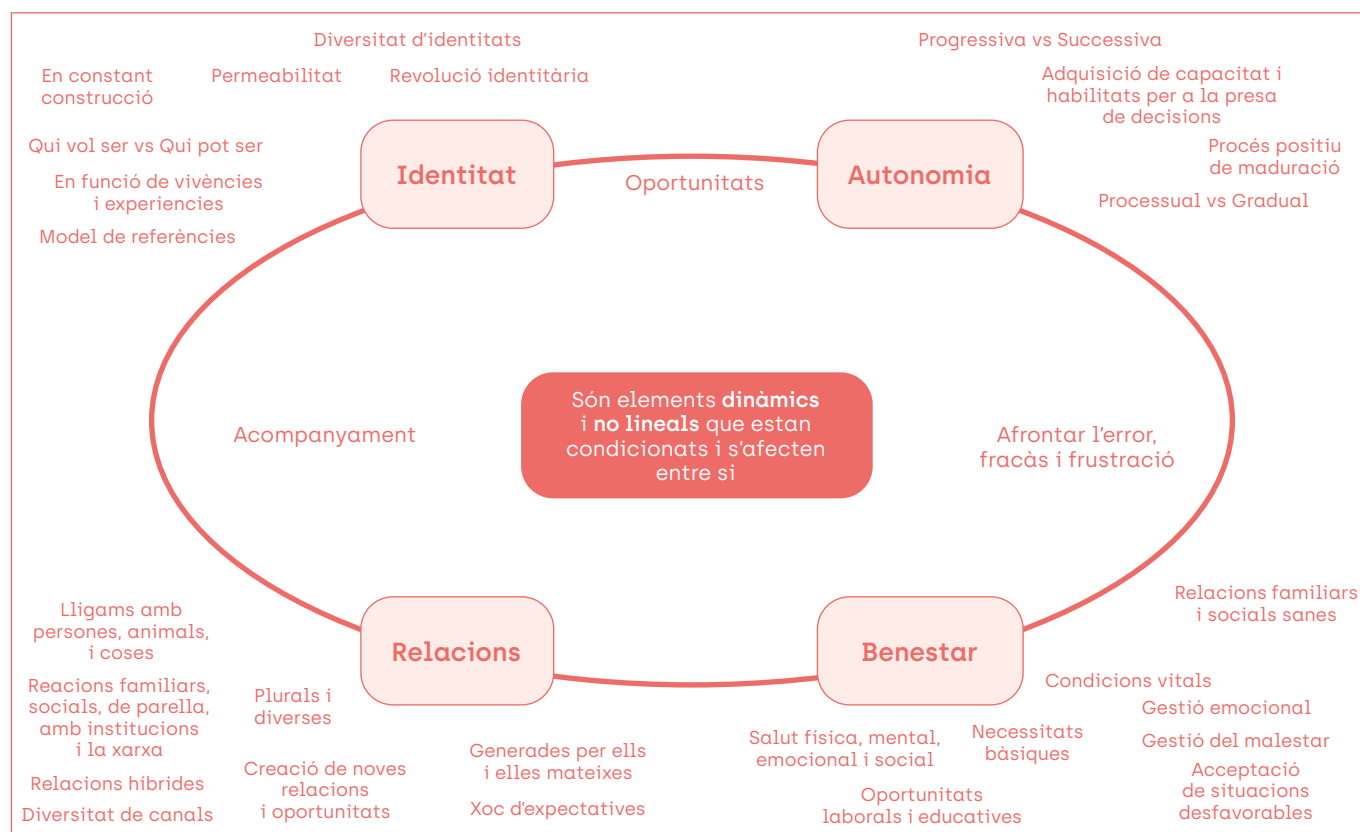
Les «tasques» evolutives d'aquesta etapa sempre han inclòs aspectes com el desenvolupament de la identitat, la cerca de l'autonomia psicològica en un context de dependència dels pares i les mares, la vivència de les primeres relacions íntimes, romàntiques i sexuals o la definició de metes i valors personals. No obstant això, el context actual de desenvolupament, en una societat que ha canviat moltíssim en els últims anys, fa necessari redefinir com s'adquireixen aquestes tasques i de quina

forma es van construir en la vida adolescent. De la mateixa manera, és necessari observar i analitzar quin suport i quines experiències la promocionen positivament.

La proposta que a continuació es presenta agrupa en **quatre eixos dinàmics, interrelacionats i multidimensionals, les competències i habilitats esmentades**. Per a cada eix, s'han contrastat els anomenats actius interns (Benson, 2007) i les competències de les diferents àrees de desenvolupament positiu proposades per Oliva, et al. (2010) amb les aportacions del grup assessor. Els **actius per al desenvolupament (developmental assets)** han estat definits com els recursos personals, familiars, escolars i comunitaris que proporcionen el suport i les experiències necessàries per a promocionar el desenvolupament positiu adolescent (Benson, 2006, 2017). I més concretament, els **actius interns** es refereixen a les competències, habilitats i capacitats per al desenvolupament personal, social, cognitiu, moral i emocional.

La triangulació entre l'anàlisi de la bibliografia científica amb les aportacions del grup assessor permet aprofundir en el pes específic de cadascun dels eixos temàtics, així com en els principals reptes evolutius i socials plantejats en la societat del segle XXI.

Figura 4. Eixos de Desenvolupament de les Adolescències

3.1. EIX DE LES RELACIONS

Com les definim? Entenem per relacions tots els lligams i vincles que l'adolescent estableix amb persones, animals, institucions i xarxes socials que formen part de la seva vida quotidiana.

Com es relacionen? Els vincles o lligams es poden establir de manera directa (de subjecte a subjecte) o indirecta (com és el cas de les xarxes socials). No es distingeixen les relacions físiques de les virtuals amb les tecnologies digitals, ja que es considera que les virtuals són la continuïtat de les personals. Per molts adolescents no hi ha separació ni diferència. És a dir, sigui quin sigui el canal, hi ha un sentiment de pertinença i una recerca de grup. No obstant això, es poden diferenciar mitjançant la proximitat que poden brindar a l'adolescent (relacions més properes o bé relacions més fredes o superficials).

Cal tenir en compte que les relacions acostumen a ser **heterogènies**, és a dir, es construeixen des de diferents categories i des de diferents variables de context com les de gènere, ètnia, etc. L'adolescència es caracteritza per ser el moment de **construcció de noves relacions socials fora de l'àmbit familiar**. Es tracta d'unes relacions no imposades per la família o persones adultes referents.

És en aquest punt on es destaca la importància de l'adolescència com el moment de construcció d'un projecte de vida propi.

«Com a aspectes externs identifiquem tant la família, les institucions i també hi trobem el teixit social i, finalment, el que jo anomeno el clima social del país. Així que serà la interacció de tots aquests elements que possibilitarà una bona o més convulsa transició de l'adolescència.» **Grup assessor**

Figura 5. Paraules destacades de l'eix de les relacions

Dèiem que les relacions es construeixen de manera directa o indirecta. Per la via directa entenem aquella que es basa en les relacions interpersonals de manera presencial. De sempre hi ha hagut altres canals indirectes per a establir relacions (la via epistolar i altres), però actualment pren molta im-

portància aquesta via indirecta a través del paper de les xarxes socials, on les relacions poden ser una combinació de la presencial i la virtual, o simplement virtual. **El món virtual crea nous models de relació i amb aquests, noves maneres de creació de projectes de vida, menys estandarditzades i més plurals.**

Podem dir que les adolescències són molt diverses i aquesta diversitat marca la manera de relacionar-se. Els **models relacionals són plurals i diversos** i són producte d'experiències no estandarditzades per l'edat o el moment vital. Aquesta diversitat que s'alimenta en si mateixa pot xocar, i xoca, amb les expectatives que les persones adultes tenen del que haurien de fer i descobrir les persones adolescents. Això comporta que el que es pot retreure des del món adult com a error o falta al col·lectiu d'adolescents no sigui res més que quelcom diferent, és a dir, no viscut pels adults en la seva adolescència. Cal positivament allò que des del món adult no s'entén i convertir-ho en una oportunitat de creixement, si s'escau que així sigui. La diferència o novetat no ha d'invalidar les noves vies de relació.

«Hem de poder “desencallar” la relació del món adult i la població adolescent, la situació de conflicte es dona pel xoc d'escala de valors entre ambdós, per tant, és responsabilitat dels adults l'entendre que som nosaltres els responsables de generar un espai de diàleg i negociació amb els adolescents, per a facilitar-los aquesta transició del món infantil a l'adult. Molta de la problemàtica associada a l'adolescència té lloc per la rigidesa del món adult.»

Qüestionari assessor

Quins actius interns poden afavorir el desenvolupament positiu de les relacions? Les competències de la dimensió social de la persona i que agrupen les **habilitats com l'assertivitat, les habilitats relacionals, les habilitats per a la resolució de conflictes interpersonals i les habilitats comunicatives** (Oliva, 2015). Totes aquestes habilitats conformen la capacitat de la persona adolescent de construir noves relacions i vincles amb «iguals-iguals» (persones de la mateixa edat, sexe...), «iguals-diferents» (persones de diferent edat, sexe...) i «adults» (família i entorn), de manera autogenerada. Aquestes relacions han de provenir dels subjectes que intervenen en la relació, per iniciativa pròpia i lliurement.

L'establiment de relacions ha de passar per tenir un **sentiment de pertinença al grup** i per permetre i legitimar

l'autonomia de les persones adolescents a l'hora de formar part dels grups als quals pertanyen. El sentiment de pertinença es defineix com el fet de sentir-se part i de reconèixer l'altra persona. Al mateix temps, es considera una condició a l'hora de relacionar-se socialment i crear un vincle.

«La comunitat d'adolescents tendeix a vincular-se a aquells recursos/projectes/serveis/ on troben un lloc de reconeixement i respecte. Sovint són espais de vinculació, on els equips professionals han assumit la responsabilitat de fer-se càrrec, de sostenir aquest període de transició, facilitant el temps, però també la seva presència.» **Qüestionari assessor**

La **recerca de popularitat**, la **soledat** i la **individualitat** poden ser riscos en el desenvolupament adolescent. Tanmateix, es contempen alguns inconvenients pel que fa a les relacions híbrides, i es considera l'empatia com quelcom que es pot veure afectat en les relacions socials més distants i a través de les tecnologies, mitjançant les quals pot ser més difícil considerar les emocions i els sentiments de l'altra persona, evidenciant principis d'individualitat, segons l'ús que se'n faci. A aquest element s'hi pot afegir l'addicció que poden crear les tecnologies, així com la reducció de la cerca d'espais de socialització de manera directa. És a dir, el fet que es pugui arribar a reduir el contacte directe entre les persones adolescents per culpa de l'ús inapropiat de les tecnologies.

En resum, podem dir que les relacions en la població adolescent són constitutives del projecte de vida i, a diferència d'èpoques anteriors, són molt més obertes. No reproduïen la descoberta d'experiències previsibles per les persones adultes. Cal aprofitar la visió positiva de l'adolescència per a entendre que allò que es podria considerar com a error, per diferent, pot ser una oportunitat. Els nous canals de relació (sobretot aquells que van vinculats a sistemes digitals) obren oportunitats, però cal vetllar pels riscos que poden comportar si es converteixen en substituïdors de la relació presencial.

3.2. EIX DE L'AUTONOMIA

Com el definim? La infància ha estat considerada durant molt de temps l'etapa en la qual la persona requereix de l'atenció i del suport per a respondre a les seves necessitats a través d'una figura adulta (pares i mares,

familiars, tutors, etc.). En canvi, l'adolescència és l'etapa en la qual es va adquirint la capacitat i l'habilitat de la presa de decisions per un mateix. Així, la presa de decisions per un mateix és el que definim com a autonomia. Aquesta **autonomia**, però, requereix d'un procés positiu de **maduració**.

«La incertesa i l'ambigüitat predominen en aquesta etapa, en la qual les persones adolescents deixen enrere la dependència, característica de la seva etapa infantil, en la qual vivien a l'aixopluc dels seus progenitors, per a buscar la seva autonomia i el seu futur com a persones adultes.» **Qüestionari assessor**

L'autonomia es reconeix com un **dret fonamental** en l'adolescència que s'adquireix de manera **progressiva i successiva** per mitjà de la informació, l'escolta, la presa de decisions, la confiança en un mateix i l'apoderament. Comprèn elements com el desenvolupament d'**habilitats per a la vida** quotidiana, la **resolució de situacions**, la **iniciativa personal** i l'emancipació, la **llibertat de pensament i d'expressió** incorporant-hi aspectes com la creativitat i l'humor, i la **llibertat de gestió de la seva intimitat** relacionada amb sentiments ètics.

«Reconèixer les adolescències com a actors vàlids i, per tant, corresponsables dels processos en què estan immersos és el punt de partida. Per reconèixer les adolescències com a agents vàlids és imprescindible poder comunicar-se, poder comprendre-les.» **Qüestionari assessor**

«I és que són pocs els espais on poden mostrar-se lliures en aquesta esfera sense que vagin acompanyats d'estigmes, estereotipis, rebuig o, fins i tot, accions violentes de caire interpersonal tant en l'àmbit formatiu (instituts, escoles, etc.) com en espais de socialització comunitària (centres de lleure, àmbit esportiu, el barri, etc.).» **Qüestionari assessor**

Quins actius interns poden afavorir el desenvolupament positiu de l'autonomia? La independència, la llibertat, l'emancipació, el projecte de vida, l'apoderament, la participació, la presa de decisions i el desig d'aconseguir més **autonomia** i d'abordar nous futurs i rutes de vida possible són elements que

Figura 6. Paraules destacades de l'eix de l'autonomia

s'identifiquen amb actius interns de l'adolescència. Aquesta autonomia s'esdevé en tots els àmbits de la vida adolescent d'acord amb les **oportunitats** que se'ls brinda al seu entorn per a poder implicar-se, participar i actuar com a agents actius del seu desenvolupament. Les oportunitats permeten a la comunitat d'adolescents trobar-se en situacions diverses, estimular la seva **reflexió** i visió crítica, el **diàleg** i la **negociació**, i el **reconeixement de les seves fortaleses**. Alhora, aquestes oportunitats els permet posar en joc la incertesa, l'ambigüïtat, l'**error** o la **frustració** i afrontar-les per a seguir progressant i avançant en la seva autonomia. Ara bé, depèn de si aquestes parteixen de les seves necessitats, interessos i propostes, de la successió d'experiències vitals i de la progressió en el seu desenvolupament, l'autonomia podrà exercir-se individualment o amb **acompanyament**. L'adquisició de l'autonomia es tracta d'un **procés gradual** en el qual s'adquireixen capacitats i habilitats emancipadores sense posar el focus en l'edat, la maduresa, la identitat o la cultura, per exemple.

«La “rebel·lia” pròpia d'aquesta franja etèria, la concepció de ser ciutadans actius que puguin decidir el seu futur, la llibertat que atorga el marc jurídic per a participar activament sense cap discriminació fa que de cara al futur puguem tenir iniciatives i recursos en consonància als drets individuals i col·lectius conquerits.» **Qüestionari assessor**

El desenvolupament de l'autonomia també està molt relacionat amb la **dimensió cognitiva**, ja que la capacitat d'anàlisi, la capacitat de pensament analític, la creativitat, la capacitat de planificació i revisió i la capacitat per a la presa de decisions (Oliva, 2015) conformen vehiculadors de la vida independent. Els aprenentatges que les persones adquireixen des de la infantesa poden conformar el sentit d'ambició de les persones adolescents, el fet de creure en elles mateixes i prendre les regnes de la pròpia vida. Per això, és important que es faciliti aquest aprenentatge, en relació amb l'autodirecció de la persona adolescent. Tot plegat, es relaciona amb la presa de decisions, que al mateix temps es relaciona amb l'autonomia.

3.3. EIX DE LES IDENTITATS

Com el definim? Veiem l'adolescència com una etapa vital en la qual tenen lloc diferents **canvis i transformacions** dirigits a la construcció de la pròpia identitat. La

identitat personal i el propòsit de vida no es determinen exclusivament en l'adolescència, però sí que en aquesta etapa s'hi troben els condicionants fonamentals. Durant l'adolescència la cerca de la identitat és un procés de qüestionament que implica saber i replantejar-se: **qui soc, qui vull ser i qui puc arribar a ser**. L'adolescència és important, doncs, per a la vida de les persones, ja que és un dels moments clau en la determinació de la identitat i del propòsit de vida. Però també és important la identitat de l'adolescència en si mateixa, ja que és una etapa que va més enllà del trànsit a la vida adulta.

La construcció de la identitat demana un grau de consciència per part de la persona adolescent amb relació a les característiques amb les quals s'identifica. Les principals dimensions que defineixen i construeixen la identitat són: el sexe, el gènere, l'origen, la religió, la cultura i l'edat, entre altres. Engloba, per tant, **l'autoconcepte (la imatge personal, la identitat professional, la identitat moral o la identitat global/local)**, però també la resposta de l'entorn.

«A través del concepte de la “relació amb un mateix”, que es pot entendre a través del cos, l'autoimatge, els hàbits de vida saludables (alimentació, activitat física...), l'orientació i identitat sexual, la identitat digital, l'ús, abús i/o addiccions, tant comportamentals com a substàncies, etc.» **Qüestionari assessor**

El com reacciona l'entorn amb un mateix és fonamental en la construcció de la identitat. Aquesta, la construcció de la identitat, és molt relacional.

«Qüestions entorn del cos i l'aspecte físic, la imatge corporal, la sexualitat, qüestionar-se les creences, les veritats, els valors que li han transmès els adults, per anar construint la seva pròpia escala de valors.» **Qüestionari assessor**

Una identitat o diverses identitats? La identitat és múltiple, permeable, en constant construcció, volàtil i diversa. La influència de la cultura, del context, de la història familiar, de les relacions, de la identitat digital cultural, sexual i de la identitat global/local són aspectes que permeten a les persones adolescents anar construint i decidint sobre la seva persona, en un procés que és **bidireccional**, ja que la cerca de la identitat de l'adolescència influeix en la construcció social i personal de les xarxes a les quals pertany.

Figura 7. Paraules destacades de l'eix de les identitats

Quins actius interns poden afavorir el desenvolupament positiu de la identitat? Hi ha un conjunt de competències, habilitats i capacitats relacionades amb el desenvolupament personal —l'autoestima, l'autoconcepte, l'autoeficàcia, l'autocontrol, l'autonomia personal, el sentit de pertinença i la iniciativa personal (Oliva, 2015)— que es relacionen amb aquest eix. La identitat té múltiples fonts de les quals es nodreix i emana. D'una banda, els **qüestionaments propis** de l'adolescència poden referir-se a molts factors, però es destaquen sobretot preguntes i dubtes sobre el futur possible o immediat (el projecte vital, les expectatives i els desitjos), el futur formatiu, laboral i econòmic, la imatge corporal (el cos, la bellesa), els valors, la sexualitat, les relacions socials i la identitat sexual, de gènere i cultural. Tanmateix, s'introdueixen idees relacionades amb el medi ambient (com és el cas del canvi climàtic). Aquesta última idea s'equipara amb els compromisos socials que adquireixen les persones adolescents, així com els valors morals que van desenvolupant arran de les situacions vitals, com és el cas de la pandèmia generada per la COVID-19.

A més, aquest compromís pot enriquir la possibilitat, a través d'aquesta revolució identitària, d'anar més enllà de la reproducció de la construcció social. Les adolescències poden aconseguir modificar i fer avançar la societat en la qual viuen. En aquest sentit la bidireccionalitat i la capacitat de ser un agent de canvi social es considera una fortalesa d'aquesta etapa en el desenvolupament de les persones.

«Preocupació sobre què fer amb el seu futur immediat (estudiar o no estudiar, treballar, on trobar feina, possibilitats d'emancipació i viure fora de la casa familiar, etc.)» **Grup assessor**

D'altra banda, **l'autoconcepte i l'autoestima s'entenen com** la pròpia percepció d'un mateix, de les seves capacitats, de la seva imatge, de la seva singularitat i de la seva pertinença a contextos de relació. Aquesta percepció s'ha forjat per mitjà de les respostes que l'entorn ha anat donant a l'adolescent. La **subjectivitat de l'adolescent** (com es percep a si mateix i com es projecta) té a veure amb les seves possibilitats, així com amb les variables del context (el sexe, la classe social, el context cultural...), però sobretot com l'entorn valora en forma de resposta les intervencions de l'adolescent.

«[...] canvis es donen en tres grans àmbits, físics, maduresa sexual i sistema moral, entès com el moment en què la persona comença a qüestionar-se les creences, les veritats, els valors que li han transmès els adults, per anar construint la seva pròpia escala de valors. La gran pregunta que es fa el col·lectiu d'adolescents és: qui soc? I això té a veure amb els canvis que van patint que, com hem definit, són tres i que intentem definir per separat, però que estan estretament entrelaçats.» **Qüestionari assessor**

Finalment, **la identitat també es construeix de forma condicionada al context social, econòmic i familiar que ofereix les possibilitats i els retorna una imatge.** Una de les principals dificultats que s'assenyalen en la construcció de la identitat en l'adolescència és el reconeixement social i, en definitiva, la visió que s'adopta envers aquesta etapa. Tanmateix, s'apunta el fet que hi hagi una manca d'oportunitats (formatives, laborals, relacionals, d'oci, etc.) per a desenvolupar i mostrar, de manera lliure, la pròpia identitat. D'altra banda, també és un condicionant que l'adolescent creï idealitzacions (socials i d'èxit) en la construcció de la seva identitat, les quals poden venir donades pels seus models de referència (per exemple, les influències de les xarxes socials en relació amb **gamers, youtubers o instagramers**, entre altres).

«L'adolescència és una construcció social, una etapa vital en què les transformacions tenen una presència de pes en el procés de creixement, desenvolupament i construcció de la persona en el seu camí cap a l'etapa adulta; i en la qual resulta clau la manera en què aquestes transformacions són percebudes, viscudes i gestionades [...] Es produeix un ventall d'emocions específiques que són viscudes amb intensitat.» **Qüestionari assessor**

3.4. EIX DEL BENESTAR

Com el definim? Es refereix al fet de trobar-se en una situació òptima pel que fa a l'**estat físic, mental, emocional i social de les persones adolescents** que els permet gaudir de la vida. El benestar és dinàmic i no lineal ja que, en un mateix moment vital, la persona adolescent pot sentir-se de manera diferent en cadascun dels àmbits. Les persones tenim com a motor la recerca de benestar i el rebuig i la fugida del malestar. L'adolescent no n'és una excepció, tot al contrari. Aquest motor del benestar és cabdal en l'etapa adolescent, fins a l'extrem que és un moment rellevant de la seva vida, de tal manera que la fugida del malestar pot ser una de les causes que motivin consumir substàncies o, fins i tot, incorporar conductes antisocials o violentes. I és que una de les característiques de l'adolescència és la capacitat de gestionar de la millor manera possible les situacions desfavorables que fan front al malestar provocat.

El Desenvolupament Positiu Adolescent (DPA) parteix de la idea que l'adolescència no és una etapa negativa i problemàtica, sinó una fase madurativa o un procés evolutiu que cal potenciar. Aquesta potenciació passa indistricablement per allunyar l'adolescent del malestar i aproximar-lo al benestar.

Quins tipus de benestar podem trobar?

Figura 8. Paraules destacades de l'eix del benestar

El **benestar físic** fa referència a les bones condicions de salut amb què es troba el cos de l'adolescent. Hi té a veure el compliment de les necessitats bàsiques, de condicions vitals favorables, la salut sexual, l'activitat física, l'alimentació, el descans, la higiene i els hàbits saludables. La consciència sobre l'estat físic i l'acceptació del propi cos influeix sobre

el benestar mental i la definició de la identitat.

El **benestar mental** s'entén com els processos cognoscitius per a interactuar amb els successos de la vida, fer-ne front i prendre decisions de la manera més adequada. També s'inclou l'absència de trastorns mentals, la gestió de situacions de risc que generen malestar i l'evitació d'addiccions a les substàncies, a

la tecnologia, al joc i a altres activitats negatives per al desenvolupament integral. Gaudir d'un benestar mental ajuda l'adolescent a ser més productiu a la seva vida, per tant, també afecta sobre l'**autonomia** i el creixement educatiu i professional.

El **benestar emocional** es refereix a la consciència, comprensió i gestió de les emocions. Hi ha emocions que es poden concebre com a més desagradables, com la tristesa o la ira, i altres d'agradables com l'alegria. En aquest sentit, el benestar emocional inclou acceptar que les relacions i les diferents situacions de la vida són les que ens desperten unes o altres emocions i que l'important és entendre per què es manifesten i com es manifesten més que buscar-ne la repressió.

«Entre les característiques emocionals predominants en aquest període la vulnerabilitat emocional té un lloc destacat, ja que en aquesta etapa vital es fa més patent i perceptible, tant en les persones afectades com en les que les envolten (familiars, amiguets, docents, etc.). Cal tenir en compte que aquesta vulnerabilitat emocional es troba relacionada amb determinants socials (classe, sexe, xarxa social, etc.) i amb la percepció del món que maneja la població adolescent.» **Grup assessor**

El **benestar social** s'entén com el conjunt de vincles positius amb les persones i els contextos socials del seu entorn. La família és el principal agent socialitzador de l'adolescent i qui el guia i l'acompanya directament en el seu procés de maduració, tot i no ser-ne l'únic. Les amiguets, els companys, el professorat de l'institut, els professionals d'activitats extraescolars i altres persones adultes referents de la comunitat també contribueixen al seu benestar. Per tot això, podem dir que les situacions de vulnerabilitat, el sentiment de soledat i les desigualtats socioeconòmiques i educatives són barreres per al benestar integral de l'adolescent.

Quins actius interns poden afavorir el desenvolupament positiu del benestar adolescent? Les competències que agrupen diferents habilitats com l'empatia, el reconeixement i la gestió de les pròpies emocions i de les alienes, la tolerància a la frustració, l'optimisme i el sentit de l'humor conformen la dimensió emocional en el desenvolupament (Oliva, 2015). **La gestió de la salut mental i la gestió del males-**

tar són fortaleces que s'identifiquen amb l'adolescència. Ambdues es relacionen amb l'autocontrol així com amb la gestió de la frustració i les limitacions de la vida.

En aquesta àrea el grup assessor introdueix la idea del **consum**, no necessàriament des d'una perspectiva negativa i contemplant la diferència entre un ús i un abús (quan ens referim a una addicció). En aquest cas, es valoren de manera positiva els límits i l'estructura com a necessitats bàsiques i com a elements que poden afavorir l'ordre en el dia a dia de les adolescències.

«Cal que la joventut tingui l'oportunitat de recórrer a altres plaers (oportunitats d'oci), ja que un consum abusiu pot generar un plaer molt immediat que alhora pot vessar l'esforç per a realitzar altres activitats. Hi ha adolescents que no parlen de la recerca d'un benestar en el consum, sinó de la fugida d'un malestar i del refugi en el consum.» **Grup assessor**

El **benestar social** es veu afavorit quan l'adolescent té **benestar físic, mental i emocional**, perquè els aspectes interpersonals afecten com ens relacionem amb els altres.

«En contraposició estan vivint un context sovint de precarietat pel que fa a les oportunitats que tenen per a endinsar-se de forma òptima en la (difícil) transició a la vida adulta: manca d'oportunitats formatives, d'habitatge, d'emancipació, de perspectiva laboral... atès la multitud de canvis i manca d'estabilitat que es produeixen relacionats amb la majoria de problemàtiques que passen a tenir un cop transiten cap a la vida adulta: autonomia, atur i/o precarietat laboral, gestió de les emocions, etc.» **Grup assessor**

«Tots els canvis produïts en l'etapa adolescent, la soledat que presenten molts joves en el seu nucli familiar, el pessimisme entorn de la percepció d'emancipació futura que tenen fa que molts adolescents presentin força preocupació per la gestió de les emocions.» **Qüestionari assessor**

Municipi, barri i comunitat com a promotors dels eixos de desenvolupament positiu adolescent

04.

En la descripció dels eixos s'han introduït les competències i característiques pròpies de les persones adolescents que es consideren importants per al seu desenvolupament positiu, altrament anomenats actius interns (Benson, 2007) o competències en les diferents àrees de desenvolupament (Oliva, et al. 2010).

Seguint els mateixos referents teòrics, en l'apartat actual, es revisa què han d'oferir els contextos familiars, escolars i comunitaris per a proporcionar el suport i les experiències necessàries per a promocionar el desenvolupament positiu adolescent, anomenats també **actius externs** (Benson, 2007). Les propostes del Search Institute (2006; 2017) i d'Oliva (2015), fan referència a la importància de la presència dels elements següents en l'entorn: **el suport i la vinculació** (per part de persones referents, mitjançant la relació amb figures adultes i a través d'espais de confiança); **l'enfortiment** (a través del reconeixement social de l'adolescència i de la implicació com a agent actiu); **els límits i les expectatives** (a través de límits argumentats i clars, mitjançant una diversitat de persones de referència en entorns que brindin límits i expectatives realistes i flexibles), i **l'ús constructiu del temps** (a través d'espais de socialització, oberts, inclusius, promotors de la salut mental i intergeneracionals).

A continuació, es presenten els resultats per a cada un dels eixos de desenvolupament adolescent (**relacions, benestar, identitats i autonomia**) d'acord amb la distinció entre els factors externs que poden actuar com una **oportunitat i que s'han d'explotar** per a facilitar el desenvolupament positiu adolescent, així com de les **amenaces del context que s'han d'afrontar**. Tot plegat, es descriu a partir de la triangulació entre l'anàlisi de la literatura científica amb les aportacions del grup assessor, amb **una clara intenció de ressaltar les característiques en el context municipal que poden afavorir els eixos de desenvolupament positiu adolescent**.

4.1. EIX DE LES RELACIONS

Quines oportunitats del context s'han d'explotar pel que fa a les relacions?

Una de les oportunitats que ofereix el context i que és necessari explotar és el **reconeixement de l'adolescència** com a vàlida i protagonista. L'**apropament** a la re-

alitat adolescent, així com la comprensió i l'acceptació de les persones es troben en aquesta etapa. Per assolir-ho, és important la incorporació en les intervencions amb aquestes persones de diferents **perspectives**, com la de gènere i el treball, des d'un enfocament integral de la persona.

«Comprendre les adolescències vol dir reconèixer-les, fer-se càrrec de les seves realitats i acceptar que no hi ha una única manera de fer les coses. Aquest tipus d'acostament, però, és poc habitual.» **Qüestionari assessor**

La incorporació de la **innovació** amb l'ús de **noves tecnologies** en les praxis socioeducatives ajuda a aquest apropament, així com l'afavoriment de **l'escolta activa, la promoció de la participació i de l'autonomia, i la creació d'espais inclusius** en els quals hi hagi oportunitats de crear, coconstruir, de treballar en equip. Aquests espais han de promoure que les persones adolescents es puguin sentir motivades i lliures.

«Penso que una bona estratègia per implementar és l'ús de les xarxes socials, però amb un missatge dirigit a l'adolescent, pensat i creat per ell mateix. Hem de fer ús d'un llenguatge honest, no intentant fer veure que sabem què volen o com són, sinó un llenguatge que transmeti confiança, on es pugui resoldre dubtes.» **Qüestionari assessor**

Una altra oportunitat és la **diversitat de persones adultes referents**, siguin del nucli familiar, professionals, tutors, de la comunitat, etc., que acullen, acompanyen, són properes, donen suport i comprenen les persones adolescents. Aquesta diversitat permet la promoció de **models de relació** diferents i adaptats a cada realitat, context o situació vital que ofereixen un ventall ampli d'elements de referència. Aquesta diversitat de persones adultes referents aporta **límits i expectatives** diverses i, a la vegada, coherents, contextualitzades i argumentades. Tanmateix, és important que les persones adolescents siguin protagonistes de la construcció i el manteniment de les seves relacions, que escullin les seves amistats i les persones de confiança, encara que puguin errar en la seva elecció. L'acompanyament i el suport de persones adultes, en aquest cas, serà clau per acompanyar-los en la frustració per l'error i la reconstrucció de les seves relacions..

«S'ha de pensar en la figura de les persones educadores de carrer (o si volem de proximitat aquelles que poden itinerar per on es troben els joves, els seus espais, inclo-

sa la xarxa), referents que des de la confiança i la proximitat poden acompanyar-los.» **Questionari assessor**

Les **oportunitats de socialització** també són una característica que cal explotar. Cal un establiment de relacions diverses fruit de programes, serveis i espais en els quals l'adolescent pot ser i expressar la seva identitat lliurement. El desenvolupament de **programes, serveis i espais en els quals les persones adolescents poden participar i on poden tenir un punt de trobada i de referència**. En aquests s'insisteix en la necessitat de la presència de professionals i persones referents, i es dona importància al seu perfil, formació, capacitació i competències. Es percep la necessitat d'establir vincles entre les persones adolescents els i les professionals, a través de la comunicació i del llenguatge proper. Ambdós conceptes impliquen proximitat, diàleg, negociació, raó i significació. A més, es retorna a la idea de desenvolupar una vessant participativa en aquesta relació. L'establiment d'aquest vincle (comprensiu, augmentatiu, explicatiu i no justificatiu) requereix temps i continuïtat, i alhora un equilibri entre l'estima i el espai.

«L'estratègia que com a professional que treballa amb l'adolescència poso en pràctica cada dia és l'interès que sento cap a aquestes persones. M'agraden, m'interessen, m'ho passo bé amb ells i elles. No em cal pensar massa com apropar-m'hi i relacionar-m'hi, com fer que "m'expliquin" el que els passa. Les persones adolescents capten molt bé quan ets allà per elles, quan t'interessa el que t'expliquen i quan se senten respectades en l'acompanyament que els ofereixes.» **Questionari assessor**

Un altre aspecte destacat amb relació a les oportunitats de socialització són els **espais de contacte directe** amb les persones adolescents, a través d'experiències d'oci i d'altres com la mentoria, el voluntariat, l'aprenentatge-servei, els intercanvis i les estades. S'entén l'associacionisme com una eina de participació activa i de transformació social. La finalitat d'aquestes experiències pot ser significativa si recau en la *inclusió* i en el *reforçament de la cultura*. Fruit d'aquests espais, també poden sorgir els moviments socials, els quals poden afavorir que les persones adolescents s'uneixin per una causa comuna. També es destaquen les **relacions híbrides**, enteses com la continuïtat de les relacions directes a través de les tecnologies.

«"Anar a buscar el col·lectiu d'adolescents"; els professionals hem de sortir dels despatxos, consultes, etc. i saber com viuen les persones adolescents, on

es mouen, què pensen, com actuen etc. I per a comprendre-les hem d'entendre on es mouen i en quins contextos viuen.» **Questionari assessor**

Finalment, s'esmenta com a oportunitat del context, pel que fa a les relacions, **el treball comunitari i en xarxa**. Especificament, la **coordinació territorial de serveis, equipaments i professionals**. És necessari el **qüestionament** de les pràctiques en els diferents entorns i un establiment **d'objectius comuns** de treball en relació amb l'adolescència des dels diferents àmbits i recursos que configuren la xarxa. A la vegada, s'incideix a desenvolupar accions que contemplin i facin **visible la diversitat** que engloba el terme adolescència. Es pot visualitzar en diferents espais, de diferents maneres i en relació amb diferents temàtiques: a les escoles, pel que fa a la formació, en relació amb la diversitat funcional i les necessitats específiques, en relació amb la diversitat de disposicions, a l'assetjament, al sexisme, al racisme, al classicisme i al canvi cultural, entre altres.

«És imprescindible [...] la coordinació territorial, la polivalència i flexibilitat d'equipaments, serveis i professionals.» **Grup assessor**

Quines amenaces del context s'han d'afrontar pel que fa a les relacions?

En contraposició, es fan paleses diferents amenaces del context que poden afectar el desenvolupament de les relacions en l'adolescència. **La visió envers l'adolescència** inclou el model adultocèntric, la visió paternalista, el xoc d'escala de valors, els fenòmens de desafecció, de pressió social o de conflicte, les expectatives adultes i la connotació negativa de l'adolescència. També la **construcció social que existeix sobre l'adolescència**, com a reproducció d'una forma d'adolescència i de comportament (segons el sexe, la classe social, el context...) i els **estereotips**, els **estigmes**, l'**assetjament**, i la **violència** sigui per raó de gènere, d'orientació sexual, d'expressió de gènere, d'identitat, de religió, etc.

«Un dels aspectes que incideixen més en l'atenció a les adolescències té relació amb la mirada adultista. Una mirada que sol veure aquesta etapa de forma negativa i des d'una posició de superioritat marcada per l'edat. [...] Aquesta incapacitat no està només relacionada amb la mirada que es té sobre aquesta etapa vital, està relacionada també amb el fet que hi ha un món adult que demana al col·lectiu d'adolescents que faci/pensi/senti coses amb una puresa i coherència total-

ment irreal (es demana el que ni tan sols el món adult fa).» **Qüestionari assessor**

Pel que fa a la **socialització**, hem vist oportunitats que brinda el context, tot i així es poden apreciar també amenaces que es relacionen amb aquest aspecte. **El model relacional** no brinda l'oportunitat de relacionar-se amb la resta de persones de manera autònoma i amb el qual no s'acompanya l'adolescent perquè pugui establir relacions diverses. En aquest sentit, es considera que els estils de comunicació i el llenguatge compartit són importants. S'apunta que les relacions es poden distingir en: (1) les escollides per l'adolescent, (2) les imposades, (3) aquelles que hi són de manera estructural, com és el cas de les famílies, i (4) les excloses on la persona adulta impedeix aquella relació perquè vol o perquè no dona l'oportunitat a la persona adolescent d'establir aquella relació.

Una altra amenaça d'aquest eix és l'**aïllament**. Aquest pot emergir per la **no vinculació a cap servei, programa o entitat** sigui per manca de motivació o per la manca de serveis o espais que donin resposta a la diversitat d'itineraris adolescents, o bé per l'**assistencialisme** dels serveis que provoca que només s'actui quan hi ha una necessitat o una situació extrema. Aquí s'hi afegixen els recursos o serveis que contemplen un model que no té en compte la realitat, un **model rígid** o biomèdic on la patologització fa que s'aïllin qüestions que són estructurals de les adolescències i que limiten les relacions. Pot tenir lloc, també, per la **pobresa**, per la **segregació social**, escolar o urbana o per la **pressió de grup** com a element que pot influenciar en les accions que desenvolupen les persones adolescents a l'hora de relacionar-se. Altres motius d'aquest l'aïllament són l'**escassa oferta d'oci i temps de lleure**, la **ubicació dels espais d'oci** a les perifèries urbanes o la **dissuasió de l'ús de l'espai públic** per part de les persones adolescents i, també, el **desig de passar més temps amb la família** i realitzar accions i activitats conjuntes.

«En l'esfera familiar, tot i que no és un tema que es verbalitzi de manera explícita, en diverses intervencions amb adolescents surt l'escàs temps pel que fa a l'oci i el temps lliure que passen en família. La connotació negativa i egoista que sovint es veu atribuïda al col·lectiu xoca frontalment amb el desig que tenen molts adolescents de passar més temps en família i realitzar accions i activitats conjuntes.»

4.2. EIX DE L'AUTONOMIA

Quines oportunitats del context s'han d'explorar en relació amb l'autonomia?

Una de les oportunitats que ofereix el context relacionada amb l'autonomia és la **creació d'oportunitats en l'entorn** en les quals l'adolescent pugui participar i es pugui implicar com a **agent actiu**. Per això, es considera que cal partir de les necessitats, els interessos i les propostes de les persones adolescents, inclouent-les en la construcció i disseny d'aquestes. S'apunta la necessitat de **generar espais en els quals les persones adolescents puguin prendre decisions**, així com decidir quin procés se seguirà per a desenvolupar-les, de quina manera es podran posar en pràctica i com s'avaluaran.

«Cal fer participis les persones adolescents a totes les fases del projecte, i coavaluar comptant-hi. Saber en primer moment quines són les seves necessitats per tal de crear accions que realment responguin i vagin adreçades a cobrir les necessitats d'aquest col·lectiu, i això no es pot fer sense escoltar-les, sense preguntar-les, sense fer-les part implicada en l'acció des de la fase d'ideació. Cal pactar moments d'avaluació al llarg del procés on [...] les impressions i sentirs de les persones adolescents siguin clau per a reorientar (si cal i quan cal) l'acció, [...] essent especialment important també fer-los un retorn per a informar-les de què hem fet amb les seves avaluacions per tal que vegin que són útils i que estan sent escoltades i tingudes en compte en tot moment.» **Qüestionari assessor**

D'altra banda, es proposa l'**acompanyament** com a oportunitat que ha d'oferir el context des d'una perspectiva que promoció el diàleg reflexiu, l'estimulació de la visió crítica, l'escolta activa, la negociació, l'horitzontalitat, el reconeixement de les fortaleces i la cocreació.

«Calen professionals amb una vessant molt més participativa i que tinguin més competències amb relació als conflictes, gestió de les emocions i amb un tarannà que contempli la participació activa dels adolescents i no pas l'aposta per professionals merament tècnics.» **Qüestionari assessor**

Es relaciona amb l'oportunitat anterior, la **intervenció centrada en l'apoderament de l'adolescència**, així com en el **desenvolupament de les seves habilitats, capacitats i competències**. Per això, també es fa èmfasi a la incor-

poració de l'adolescència a les polítiques públiques i al reconeixement dels seus drets.

«Aquelles persones que realment han d'avaluar la utilitat de les polítiques públiques són les persones adolescents. També cal tenir en compte que aquestes haurien de participar en el disseny de les intervencions que els afectaran. I, en aquest sentit, cal també fer una important reflexió sobre què significa participar, ja que sovint ens trobem amb una participació més anecdòtica que real.» **Qüestionari assessor**

Des del grup assessor, s'apunta la importància d'afavorir l'exercici d'autonomia, assumint que en aquest procés **hi pot haver conflictes, crisis i errades que, al mateix temps, poden afavorir la resiliència** de les persones adolescents. Es remarca que, per a poder assolir un cert grau d'autonomia, han de poder conèixer les possibilitats que tenen en el seu entorn i que són acompanyades en la recerca de la diversitat d'opcions a les quals poden optar i en la presa de decisions. Alhora, es proposa la recerca i conformació d'**espais de participació real**, interrelacionals, holístics i sol·licitats per a les persones adolescents, dels quals puguin formar part i que puguin autogestionar. Finalment, se suggereix que puguin trobar espais com l'escola, els centres esportius, els espais públics del carrer, etc. on reflexionar i reconduir l'estructura social.

Quines amenaces del context s'han d'afrontar pel que fa a l'autonomia?

A més, es fan paleses diferents amenaces del context que poden afectar el desenvolupament de l'autonomia de les persones adolescents. La **manca d'oportunitats** i les **barreres en el procés d'emancipació** relacionades amb les seves **condicions vitals** n'és un exemple. Algunes persones adolescents no poden participar activament en els seus projectes vitals tot i haver adquirit les competències prèvies, ja que el grau d'autonomia dependrà no només d'aquestes, sinó de les oportunitats que ofereixen els diferents contextos en què es troben immerses: el nucli familiar, la legislació existent, la cultura patriarcal i adultocèntrica, etc.

«És una etapa que de cara a l'imaginari col·lectiu té una imatge força pejorativa, ja que està acompanyada d'estigmes i connotacions negatives (irresponsables, hedonistes, egoistes, que no escolten, etc.) sempre des de

la perspectiva adultcentrista.» **Qüestionari assessor**

A la vegada, la **incertesa** i l'**ambigüitat** sobre el present i el futur, sigui laboral, social, familiar o econòmic, afecta la percepció de les expectatives de futur, que són força negatives.

«Les polítiques d'habitatge, els sous mínims, la falta de places que s'ha fet patent aquest estiu a la formació professional reglada, la taxa d'atur juvenil generen un repte encara més gran per al jovent actual del que va ser per al jovent en altres generacions anteriors.»

Qüestionari assessor

4.3. EIX DE LES IDENTITATS

Quines oportunitats del context s'han d'explotar pel que fa a la identitat?

Com a oportunitats del context en relació amb les identitats trobem la **vinculació amb el context i amb l'entorn social**. També, les **relacions socials** amb qui l'adolescent pot identificar-se i a través de les quals pot donar resposta als seus qüestionaments: qui soc jo, com és el món i quin lloc hi ocupo.

Tal com apareixia en l'eix de les relacions, l'**acompanyament** és una oportunitat per a la construcció de les identitats de les persones adolescents. La xarxa de suport ha de brindar un espai que permeti que l'adolescent pugui reflexionar i donar resposta als seus qüestionaments i dubtes al voltant de les identitats. Per exemple, s'identifica l'escola com un espai en el qual es poden determinar les trajectòries futures. En cas contrari, les persones adolescents viuen en un **estat de confrontació amb elles mateixes i amb l'entorn** que crea alarma social i que, en ocasions, deriva en fracàs o abandonament escolar, ús i abús de consum de tòxics, conductes disruptives o, fins i tot, delinqüents.

«Així doncs ens podem trobar adolescents que fan una transició al món adult d'una manera plàcida, on troben la manera, l'espai i l'acompanyament dels adults per a poder anar responant les preguntes que els sorgeixen, tenen opció d'abordar els conflictes de manera que els permet créixer a nivell personal i generar canvis en el seu entorn, per exemple en la lluita pel canvi climàtic, l'educació en el temps de lleure...» **Grup assessor**

El **reconeixement de múltiples identitats** és l'última de les oportunitats detectades. **Les polítiques municipals** han d'afavorir la construcció de les identitats de les persones adolescents. És a dir, es destaca la **construcció de contextos d'opunitat** perquè les persones adolescents, i a través de l'exercici d'autonomia, conformin la seva identitat. Les polítiques municipals poden fer possible que les persones adolescents amplii el seu camp de visió al voltant de «qui poden ser» i els faci conscients de les múltiples identitats que hi poden haver. Aquesta oportunitat s'associa amb les **xarxes digitals**. Aquestes últimes poden afavorir la construcció de múltiples identitats, ja que permeten a les persones adolescents mostrar com s'estan manifestant, replantejar-les i discutir-les amb altres persones, i trobar una varietat més àmplia de referents envers les identitats.

Quines amenaces del context s'han d'afrontar en relació amb la identitat?

En contraposició, es fan paleses diferents amenaces del context que s'han d'afrontar per a una bona construcció de les identitats en la comunitat d'adolescents. La manca d'oportunitats per a desenvolupar i mostrar, de manera lliure i còmoda, la pròpia identitat. En ocasions, des del context hi ha **rebuig social** cap a determinades persones quan mostren la seva identitat: sexual, cultural, social, etc. Aquestes **dificultats per a acceptar la diversitat d'identitats**, moltes vegades donades per estereotips i estigmes, provoquen que les persones adolescents no es mostrin segures en els contextos pròxims o familiars i hagin d'amagar qui són i com són.

«L'adolescència és una etapa que es caracteritza per la cerca constant de la identitat: canvis constants de *look*, molta preocupació per l'autoimatge, pressió per part del grup d'iguals per tal d'encaixar i ser reconegut, etc. [...] Són pocs els espais on poden mostrar-se lliures en aquesta esfera sense que vagin acompanyats d'estigmes, estereotips, rebuig o fins i tot accions violentes de caire interpersonal tant en l'àmbit educatiu com en espais de socialització comunitària.» **Questionari assessor**

En relació amb l'anterior, apareix la **pressió del grup d'iguals i la pressió social** (des del context familiar, de la societat, del sistema educatiu, etc.) que demanen que encaixin als estàndards normatius.

«De vegades, tant les persones adultes com professionals que acompanyen la població adolescent poden projectar la seva imaginació al voltant d'allò que han de ser, en lloc d'imaginar que poden ser d'una altra manera. La identitat és un tema malmès per la política, pels dogmes i per les pretensions d'organitzar la societat d'una determinada manera.» **Grup assessor**

Finalment, s'ha de destacar com a amenaça les **violències digitals**. El fet que les persones adolescents es comparin amb referents que apareixen a les xarxes socials pot causar malestar ja que, sovint, aquests referents es mostren ideals i perfectes.

Amb relació al desenvolupament de la identitat, des del grup assessor es llançaven diferents preguntes: *Com aconseguim que els teixits socials siguin més diversos? Com pensem en infraestructures interrelacionals perquè els models es diversifiquin una mica i hi hagi més possibilitat de relacionar-se? Com trenquem estructures per a recrear alguna cosa més flexible?* Aquestes qüestions es replantejaven considerant les experiències de discriminació i de sofriment que poden afectar la subjectivitat de les persones adolescents, en relació amb la dificultat d'acceptació de la diversitat d'identitats.

Hi ha diverses variables que poden influir en la construcció de la identitat, però cal que les identitats diverses (diferents maneres i possibilitats de ser) puguin tenir lloc en aquesta societat, siguin reconegudes i desenvolupades. Això afavorirà, al mateix temps, el benestar de l'adolescent i la capacitat de resiliència. A més, enriquirà la possibilitat que l'adolescent, a través d'aquesta revolució identitària, no estigui condicionat per la reproducció de la construcció social i aconseguixi modificar i fer avançar la societat en la qual viu.

«Podem parlar d'adolescències en plural per fer referència a la diversitat de vivències respecte a aquesta etapa, i també és important reflexionar sobre la importància que té el context social i cultural en la vivència i l'expressió de les adolescències. Com som d'adolescents està molt marcat pel lloc i el moment històric on hem nascut, la nostra classe social, el nostre sexe, les expectatives que la nostra família/comunitat té cap a nosaltres, les relacions que s'estableixen en un grup d'amics i amigues, etc.» **Questionari assessor**

4.4. EIX DEL BENESTAR

Quines oportunitats del context s'han d'explotar amb relació al benestar?

En quart lloc, hi ha diferents factors externs que s'identifiquen amb la promoció del benestar del col·lectiu d'adolescents com és la **xarxa de suport informal i formal**. La **família**, com a principal agent socialitzador de les persones adolescents, les guia i acompanya directament en aquesta etapa vital. És transcendental que aquesta brindi límits i expectatives realistes. Alhora, les **amistats**, els **companys**, el **professorat** de l'institut, altres **professionals que intervenen en l'adolescència** i els **referents de la comunitat**.

«Cal impulsar estratègies i programes de prevenció universal i selectiva sobre l'ús de les noves tecnologies i dels videojocs, per exemple, incidint en les campanyes educatives sobre nivells d'ús, recomanacions sobre hàbits saludables, activitat física, activitat social (no virtual), recomanacions per a famílies (reduir número de dispositius a casa, comunicació positiva, temps, tipus de videojoc), *screening* regulars a l'escola, als dispositius de salut (pediatres, metges de família...), programes educacionals a les escoles que estimulin el pensament crític del col·lectiu d'adolescents...» **Qüestionari assessor**

La **xarxa de recursos i serveis** també és una oportunitat que ofereix el context. Espais on la població adolescent pugui acudir per a **gestionar la salut mental** que permeti dipositar les pors, les angoixes i les inseguretats. Alhora, aquests han d'estar dotats d'equips de professionals multidisciplinaris que entenguin i es facin càrrec d'allò que els passa a les persones adolescents des de la seva òptica i no des de la visió adultocèntrica. Amb relació a aquest aspecte, s'introdueixen els conceptes d'**autocura** i de **cura col·lectiva**.

«Cal tendir cap a models que, com el model islandès Planet Youth per a la prevenció de l'ús de substàncies en adolescents, apostin per enfocaments basats en la comunitat i amb una perspectiva integradora i de llarg abast.» **Qüestionari assessor**

Les **polítiques**, els **plans**, els **projectes** i els **recursos** han d'atendre i avaluar de manera integral i des d'un enfocament positiu, les característiques i necessitats de

la comunitat i que impulsin propostes per a conèixer la seva realitat i el seu estat. En aquest sentit, es valora la importància de la **sensibilització vers les condicions vitals de l'adolescent**.

«Polítiques, plans i projectes que a més de definir el territori tinguin en compte les característiques de la població: desigualtats econòmiques, socioculturals, educatives, sexuals, etc.» **Qüestionari assessor**

Per a entendre el benestar de les adolescències, el grup assessor es planteja la pregunta següent: *què fa un adolescent en el seu dia a dia?* És a partir d'aquesta qüestió que sorgeixen diferents elements transcendents: la **cobertura de les necessitats bàsiques** (quelcom que genera benestar i salut), les **relacions amb les altres persones** (les amistats), la competència en les responsabilitats (formatives, laborals...), el **lleure** (les possibilitats d'oci, la regulació del temps de lleure, la disposició del temps lliure...) i les **relacions familiars** (l'estructura familiar, l'acompanyament en el desenvolupament de l'adolescent, el suport en la resolució de problemes del dia a dia, la contenció emocional dels seus malestars...).

«Van emergint nous recursos adreçats a temes relacionats amb addiccions a les pantalles, a LGBTQ+, a l'oci nocturn saludable i segur que donen resposta i atenció a necessitats que fa temps que les persones adolescents tenen. Per fi són ateses sense ser prejutjades ni criticades, i així s'afavoreix al sorgiment d'espais cocreatius de diàleg i conversa on poder compartir i cocrear noves realitats i futurs.» **Qüestionari assessor**

Quines amenaces del context s'han d'afrontar pel que fa al benestar?

De manera contrària, s'evidencien algunes amenaces del context que cal afrontar relacionades amb el benestar del col·lectiu d'adolescents. Les **condicions vitals**: econòmiques, formatives, laborals, d'habitatge, de gènere relacionades amb el context social i cultural poden condicionar el projecte de vida de les persones adolescents i poden causar inseguretats, pors, controvèrsies i reptes en l'adolescència. La **vulnerabilitat emocional**, relacionada amb determinants socials (classe, sexe, xarxa social...), així com la **soledat** i la **individualitat** que s'entrelliguen amb fenòmens actuals com la pandèmia de la COVID-19 agreugen els aspectes esmentats anteriorment.

«Trobaríem adolescents que presenten algun tipus de trastorn mental que, arran de la pandèmia, han desbordat el sistema de salut, majoritàriament es tracta de persones amb conductes i idees autolítiques, o que presenten trastorns de la conducta alimentària.»

Qüestionari assessor

Una altra amenaça és la **manca d'oportunitats de transició a la vida adulta**, tals com les formatives, les d'habitatge, les d'emancipació, les de perspectiva laboral, etc., així com aquelles relacionades amb la salut i els serveis socials, incloent-hi la salut mental i la cura de les emocions. És a dir, la **manca d'una xarxa de serveis públics d'atenció a les persones** que es tradueix en l'escassetat de recursos i la manca d'atenció integral i holística.

«M'agradaria destacar que tots els canvis produïts en l'etapa adolescent, la soledat que presenten molts joves en el seu nucli familiar, el pessimisme entorn de la percepció d'emancipació futura que tenen fa que moltes persones adolescents presentin força preocupació per la gestió de les emocions. Més enllà dels espais terapèutics clàssics, aquestes perceben la necessitat d'atendre les seves necessitats emocionals i psicosocials en altres espais; tenen la sensació de no tenir assolits aquests espais per manca de recursos o per una manca d'atenció integral i holística ja que sovint els espais relatius a la salut mental i a la cura de les emocions van lligats a recursos exclusivament sanitaris (CAPS, Hospitals, Centres de Dia, etc.).»

Grup assessor

Els aspectes anteriorment esmentats tenen a veure amb la **manca d'una xarxa unificada que pugui contenir i sostenir el malestar de les persones adolescents i les doti d'eines** per a resoldre el ventall de situacions diverses en què es trobaran. En aquest cas, és important tenir en compte els **estigmes** i les **etiquetes** al voltant dels mals de les persones adolescents. Tant del grup assessor com dels qüestionaris es recull la idea que no és el mateix desenvolupar una intervenció amb una persona adolescent que estigmatitzar-la i tractar de pal·liar el seu dolor únicament a través de fàrmacs, per exemple.

«Calen espais oberts, recursos i serveis especialitzats i integradors que: a) S'allunyin de l'estigma que realment té la salut mental, b) S'obrin a altres espais fora de l'àmbit hospitalari com l'escola, els nuclis familiars, etc.» **Qüestionari assessor**

Per acabar, es destaquen com a amenaça que cal afrontar els **límits pressupostaris** i les **resistències polítiques, d'administracions i d'institucions** per a fer front a la realitat del desenvolupament adolescent des d'una mirada oberta, actual i no adultocèntrica.

«Fer visible públicament les xifres de pobresa, desafecció, desigualtat, etc., per a alinear tots els agents en l'objectiu col·lectiu com a sistema.» **Qüestionari assessor**

Des del grup assessor s'identifica el context social com un element significatiu en l'etapa adolescent. Quan es parla d'aquest concepte, s'inclou el **desequilibri** i la **desigualtat territorial**, els suports en el territori o a la comunitat, així com el fet de **viure en un entorn rural o urbà**. Es considera que les polítiques municipals d'un mateix municipi poden ser molt desiguals, ja que es concentren en llocs determinats. En aquest sentit, s'estableix la diferència que no és el mateix **viure al centre o a la perifèria**.

«Accés a l'educació i la formació; accés a l'habitatge; accés al mercat de treball; recursos econòmics; equitat de gènere; suport familiar; vides lliures de violències masclistes, lgtbifòbia; xarxa afectiva, habilitats socials i relacionals; autoestima i confiança en les pròpies capacitats.» **Qüestionari assessor**

Les condicions externes també poden dificultar el fet que **els diferents serveis es donin a conèixer des d'una mirada adulta**. Es remarca la importància d'informar les persones adolescents, així com de fer-les participants en la creació d'aquests recursos de difusió i informació per tal que arribin al màxim de persones possibles. En aquest sentit, és imprescindible valorar les necessitats i expectatives de les persones adolescents per aconseguir que aquests recursos siguin òptims per a donar resposta i cobertura a aquestes.

Amb relació a aquestes últimes idees, s'expressa que no es treballa des d'una perspectiva global i que es produeix una parcialització tant de la informació com dels serveis, fet que provoca que no totes les persones tinguin l'oportunitat d'accedir als diferents recursos. En aquest sentit, es remarca com una amenaça que hi hagi serveis que només es dirigeixin a un perfil concret de la població, ja que no afavoreix la trobada entre una diversitat de persones i, al mateix temps, pot arribar a estigmatitzar les persones que hi accedeixen.

Pràctiques transformadores: propostes, reptes i orientacions

05.

La comunitat, el barri i el municipi són contextos de desenvolupament adolescent que poden obrir-se a noves pràctiques transformadores que siguin coherents i estiguin ben alineades als quatre eixos descrits. Els reptes actuals dels municipis consisteixen a reformular els seus recursos institucionals per a afavorir la vida col·lectiva i el sentiment de pertinença, així com revitalitzar i aixoplugar les seves contribucions i els seus compromisos.

Com es veurà a continuació, **els debats amb el grup assessor i la validació amb el grup d'adolescents ha cristal·litzat en una proposta de pràctiques transformadores que tenen en comú la participació activa i l'empoderament.** De forma contrastada amb el model de DPA, l'enfocament de drets i amb la visió interseccional defensada durant tot aquest document, s'ha arribat a la generació de noves idees que permetin a les administracions locals contribuir de manera decisiva a la millora de la qualitat de vida de les adolescències.

En parlar de **pràctiques transformadores** es refereix a una sèrie de propostes i recomanacions per a les polítiques municipals adreçades a atendre les necessitats i impulsar les potencialitats de l'adolescència per a millorar el seu desenvolupament positiu i la seva implicació en la

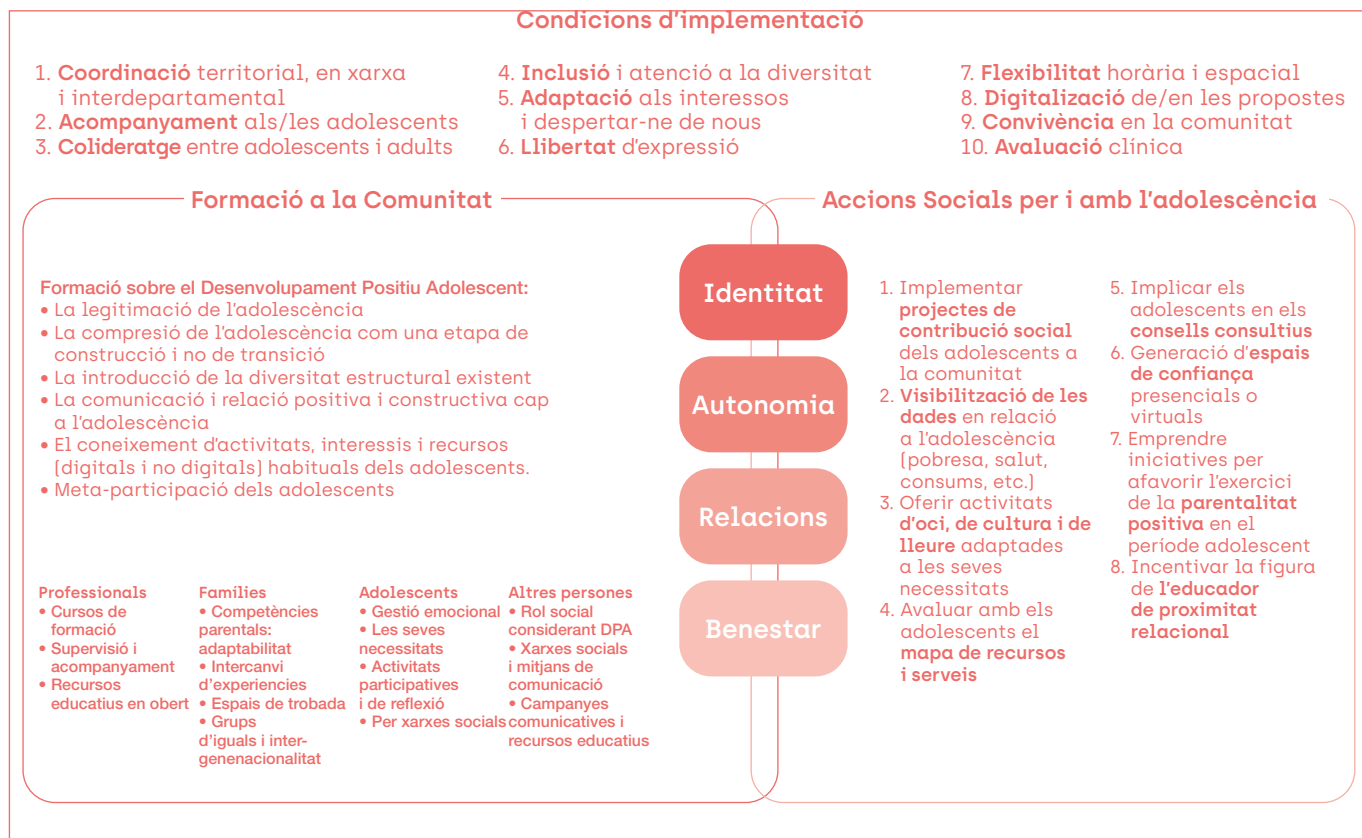
comunitat. A través de les pràctiques es pretén impulsar la innovació social en les polítiques públiques i acompanyar els municipis, els barris i les comunitats de la província de Barcelona a donar resposta a les necessitats socials. Un element transcendental és que se situa les adolescències al centre de les polítiques públiques i municipals.

Aquestes propostes s'han construït a través de l'intercanvi de coneixement entre l'equip investigador, el grup assessor i l'equip tècnic. I posteriorment han estat validades per un grup d'adolescents de Barcelona.

Podem distingir **dos tipus** de pràctiques: les que fan referència a la **formació a la comunitat** i les que fan referència a **accions socials per a i amb les adolescències**. Les propostes giren entorn dels quatre eixos (identitat, autonomia, relacions i benestar) i es considera la participació de professionals, famílies, adolescents i altres persones de la comunitat.

En el disseny i la implementació de qualsevol d'aquestes pràctiques transformadores, siguin formatives o accions socials, s'haurien de complir uns elements i unes característiques que es concreten com a **condicions d'implementació**.

Figura 9. Pràctiques transformadores per al Desenvolupament Positiu Adolescent i la implicació en i de la comunitat

5.1. CONDICIONS D'IMPLEMENTACIÓ

Les condicions d'implementació són característiques i elements que ha de complir qualsevol proposta transformadora per tal de garantir que aquesta es desenvolupi des de la perspectiva del Desenvolupament Positiu Adolescent (DPA). A continuació es detallen aquelles característiques que s'haurien de trobar en qualsevol **tipus de proposta transformadora**, tant aquelles de **formació a la comunitat** com de les **accions socials per a i amb l'adolescència**:

- 1. Coordinació territorial, en xarxa i interdepartamental.** Qualsevol acció que es pretengui impulsar requereix una connexió i una articulació entre municipis i serveis. És important la dinamització, la comunicació i les accions de gestió entre els diferents rols professionals i agents implicats.
- 2. Acompanyament al col·lectiu d'adolescents.** Empoderar, guiar i establir límits són accions que cal realitzar pels agents adults per a fomentar la implicació, la responsabilitat del col·lectiu d'adolescents en el rol que els pertoca en les propostes educatives, així com l'autogestió d'espais i iniciatives concretes.
- 3. Colideratge entre adolescents i adults.** És transcendental que les accions, iniciatives i polítiques també puguin ser liderades per la població adolescent. La presa de decisions, la planificació, l'execució i l'avaluació d'iniciatives es realitzen de manera cooperativa amb els agents responsables adults. Convé dur a terme accions i estratègies que facilitin aquest colideratge en totes les iniciatives, com trobades o la definició de rols i tasques concretes per a adults i adolescents.
- 4. Inclusió i atenció a la diversitat.** Els espais i les propostes han de facilitar la construcció d'una identitat col·lectiva definida per tots els membres que en formen part. Qualsevol política i proposta ha de poder ser oberta i atendre tota la comunitat adolescent, considerant la diversitat socioeconòmica, cultural, sexual, de gènere, funcional i altres necessitats educatives especials i realitats.
- 5. Adaptació als interessos i despertar-ne de nous.** Les propostes han de ser sempre adaptables, tenint present les necessitats socials i educatives de

la població adolescent del context sociodemogràfic concret, considerant els seus interessos perquè senti motivació a implicar-s'hi. A la vegada, cal oferir nous tipus de propostes que despertin nous interessos i ampliar el ventall d'oportunitats.

- 6. Llibertat d'expressió.** El rol dels professionals, els espais i les iniciatives han de promoure la llibertat d'expressió de l'adolescència per a ajudar a definir la seva pròpia identitat. És important que el col·lectiu d'adolescents no se senti condicionat ni limitat pel que la societat «n'espera». És necessari que el rol professional es basi en la perspectiva de les fortaleces, per tal de potenciar les seves capacitats, competències i característiques identitàries perquè cadascú se sentin únic i es pugui mostrar qui és de manera lliure i segura.
- 7. Flexibilitat horària i d'espais.** Convé valorar les possibilitats organitzatives, infraestructurals i les capacitats de mobilitat del territori atenent a la quotidianitat de la comunitat d'adolescents. S'han de disminuir les barreres demogràfiques per a facilitar que se senti convidada, no obligada, a gaudir lliurement de les iniciatives.
- 8. Digitalització de/en les propostes.** Les tecnologies digitals tenen molta importància en la vida de la comunitat d'adolescents. Cal adoptar una perspectiva digital d'acord amb les característiques de les propostes, com en accions comunicatives i de difusió puntuals, o en accions educatives i d'intervenció a través d'espais virtuals.
- 9. Convivència en la comunitat.** La creativitat en els usos dels espais públics sempre ha d'incloure la pregunta: *Què implica conviure?* Convé entendre els espais com a àgors, on es generi una comunicació intergeneracional des del diàleg interseccional entre iguals i diferents que estableixen el cor de la vida del municipi. Es pretén reconèixer la diversitat i heterogeneïtat, assumint l'històric de cada una de les singularitats locals.
- 10. Avaluació cíclica.** La implementació de les propostes s'ha d'avaluar, amb el col·lectiu d'adolescents, per tal d'identificar les potencialitats i les limitacions d'aquestes. La finalitat és poder realitzar una redefinició de les mateixes per a millorar l'atenció a les necessitats del grup.

5.2. FORMACIÓ

El model de desenvolupament de l'adolescència incorpora una visió i una actitud diferent al model de dèficit; com s'ha anat veient, la mirada cap a l'adolescència se centra en les seves possibilitats i potencialitats, més que en les debilitats i els riscos. Per aconseguir pràctiques transformadores que sostinguin aquest canvi d'enfocament, s'hauran de trencar estereotips i actituds molt arrelades a la societat en general i als professionals en particular. Per aquest motiu, aquest apartat es dedica a la formació necessària per a aconseguir una veritable transformació de les pràctiques; **una formació que desperti actituds, mobilitzi estereotips i treballi la dimensió actitudinal, procedimental i cognitiva de les persones, amb la finalitat de fer un gir en la mirada que s'adopta envers l'adolescència.** Es pretén donar l'oportunitat d'aprendre la manera de desenvolupar aquest seguit de competències i accions. La formació ha de permetre **entendre què és el Desenvolupament Positiu Adolescent (DPA)** i poder-lo concebre com a enfocament en les accions de la seva vida quotidiana de forma pràctica. La mirada adultcèntrica d'entendre la vida adolescent així com les propostes per a treballar-hi estan fortament ancorades i cal invertir molts esforços per a aconseguir una major legitimitat del seu punt de vista.

De manera general, la formació per a tots els agents ha de tractar els temes o **continguts d'aprenentatge** següents sobre el DPA:

- La legitimació de l'adolescència.
- La comprensió de l'adolescència com a etapa de construcció i no de transició.
- La introducció de la diversitat estructural existent.
- La comunicació i la relació positiva i constructiva cap a l'adolescència.
- El coneixement d'activitats, interessos i recursos (digitals i no digitals) habituals de la població adolescent.
- Metaparticipació de la comunitat d'adolescents.

En definitiva, cal definir les necessitats formatives de cada agent de la comunitat per a adaptar els continguts d'aprenentatge d'acord amb el rol que es té envers l'adolescència i emprar les metodologies formatives més adequades.

5.2.1. Formació per a professionals

Qui?

Es refereix a les **persones que treballen directament amb adolescents**, com professorat, educadors/es socials, gestors de lleure o monitors esportius. També es contempla altres professionals que no tenen una formació específica pedagògica, però interaccionen amb adolescents amb freqüència.

Què?

La formació dirigida a professionals hauria de tenir com a objectiu **adquirir competències per a desenvolupar les accions de la seva pràctica professional sota l'enfocament del DPA.** És important que les persones professionals adquireixin estratègies per considerar la veu de la població adolescent i per implicar-la en les decisions que l'afecten. També, convé formar-les de forma específica en activitats, interessos i recursos digitals habituals entre adolescents. Cal que els professionals la compregui i la pugui acompanyar i guiar en els seus interessos de forma positiva, establint límits i promovent les seves potencialitats.

Com?

Hi ha un ampli ventall de **propostes metodològiques** per a realitzar formació a professionals. Se'n destaquen quatre que, alhora, es poden implementar conjuntament perquè es complementen:

- **Cursos de formació específica (presencials, virtuals i híbrids).** Es tracta de formacions sistematitzades per objectius d'aprenentatge assolibles a través d'activitats i avaluacions.
- **Espais de supervisió i d'acompanyament a la pràctica professional.** Es refereix a rebre assessorament d'experts per a poder redefinir les accions professionals, implementar-ne de noves i avaluar-les per a assegurar que es promou el DPA en aquestes i poder-les millorar.
- **Recursos educatius en obert.** A través d'Internet es té accés a un ampli ventall d'informació digitalitzada sobre el Desenvolupament Positiu Adolescent en diferents mitjans multimèdia. Es tracta que els professionals fomentin el seu aprenentatge autònom sobre el DPA a través de la in-

teracció amb recursos com publicacions, vídeos, pàgines web i xarxes socials.

- **Mentoria entre adolescents i professionals.** Les persones adolescents poden ser formadores de professionals sobre aspectes que tracten sobre elles mateixes. Es proposa emprar espais i trobades d'aprenentatge a través de l'intercanvi d'experiències i coneixements per tal d'aproximar els adults a les vides de les persones adolescents. La mentoria permet a la comunitat d'adolescents expressar directament a les persones adultes el que realment estan vivint i sentint, d'aquesta manera es promou l'empatia.

5.2.2. Formació per a famílies

Qui?

El nucli familiar és un entorn de relació i de benestar per a l'adolescència molt significatiu. La formació a les famílies es dirigeix principalment als **pares, mares o tutors o tutores legals** de l'adolescent.

Què?

Aquestes figures sovint necessiten **comprendre qui na és la seva funció**, millorar les seves competències parentals i readaptar el seu rol parental en diferents situacions, d'acord amb les necessitats evolutives i contextuals que té l'adolescència. És important que els pares i les mares trobin l'equilibri entre proporcionar seguretat i autonomia als seus fills. Per això cal fomentar la «pèrdua de la por» a determinades accions que pot realitzar l'adolescent i proporcionar estratègies a les famílies per a establir límits clars a través de la parentalitat positiva.

Com?

Es proposa emprar metodologies que facilitin **l'intercanvi de coneixements i experiències** entre membres del mateix nucli familiar i, també, amb altres famílies. Es pretén que els membres de la família adquireixin consciència sobre les necessitats que té el fill adolescent. La creació d'espais de trobada psicosocioeducatius, grups d'acompanyament entre adults, grups entre iguals i trobades intergeneracionals en són alguns exemples.

5.2.3. Formació per a la comunitat

Qui?

Es refereix a totes les **altres persones de la comunitat** que, encara que no treballin o visquin amb persones adolescents, sí que hi interaccionen en la seva quotidianitat. Per exemple, els responsables polítics o professionals de la comunicació i de la publicitat.

Què?

L'objectiu de la formació és fer un canvi de mirada cap a l'adolescència per a desenvolupar un **rol social d'acord amb les necessitats i els interessos de la comunitat d'adolescents**. Les accions de la societat que l'afecten han de vetllar per al seu desenvolupament positiu.

Com?

L'ús de les **xarxes socials** i dels **mitjans de comunicació** és una bona estratègia per a fomentar el coneixement del DPA i poder arribar a qualsevol persona de la comunitat. Es poden emprar campanyes comunicatives i fer difusió de recursos educatius oberts que informin dels aspectes que tenen a veure amb la comunitat d'adolescents.

5.2.4. Formació per a adolescents

Qui?

Es tracta que **el mateix col·lectiu d'adolescents** tingui coneixement del seu desenvolupament positiu i adquireixi competències per tenir-lo en compte en la seva vida.

Què?

Formar el col·lectiu d'adolescents per al seu desenvolupament positiu comporta **posar èmfasi a la gestió emocional, fomentar la seva metaparticipació i facilitar la seva construcció identitària**. Es tracta de promoure que cregui en les seves capacitats i forteses i que, alhora, sigui conscient de les seves necessitats.

Com?

Seria convenient realitzar **activitats on el col·lectiu pugui reflexionar sobre aspectes de la seva vida** i relacionar-los amb les característiques del DPA. Es proposen les opcions següents:

- **Ús de xarxes socials.** Les persones adolescents utilitzen els recursos digitals per a accedir a informació en diferents formats multimèdia. Les xarxes socials poden esdevenir espais d'autoaprenentatge sobre temes que afecten l'adolescència amb recursos digitals adaptats al seu llenguatge i a la seva manera de comunicar-se. Convé iniciar projectes a través de xarxes socials per a construir i facilitar-los aquests recursos.
- **Ús del cinema.** Les pel·lícules poden esdevenir un recurs d'aprenentatge tant en educació formal com no formal i informal. A través de les pel·lícules, les persones ens sentim identificades amb situacions i personatges. Per aquest motiu, les persones educadores poden guiar la comunitat d'adolescents a tenir empatia cap a personatges de pel·lícules sobre adolescència. Es poden realitzar espais de reflexió abans i després de veure la pel·lícula i fomentar el seu pensament crític sobre els personatges i la trama en relació amb el DPA.
- **Espais d'educació formal i no formal.** Tant des de l'institut o altres activitats extraescolars i en contextos no formals poden liderar iniciatives educatives que formin la comunitat d'adolescents a l'entorn del DPA.

5.3. ACCIONS SOCIALS PER A I AMB LES ADOLESCÈNCIES

Les propostes que fan referència a **accions socials per a i amb les adolescències** pretenen implicar l'adolescència en aspectes de la comunitat que l'afecten i, al mateix temps, contribuir en el seu benestar. Es proposa:

1. **Implementar projectes de contribució social de l'adolescència a la comunitat.** Aquests projectes poden propiciar que l'adolescència protagonitzi canvis en la societat i alhora colideri propostes que permetin fer un canvi en relació amb aspectes que siguin una inquietud o preocupació per al grup. La finalitat és millorar el seu entorn i, alhora, l'entorn esdevé un agent actiu. L'aprenentatge i el servei permet fer un retorn a la societat contribuint a la seva millora des de l'aplicabilitat del que s'ha codissenyat i treballat prèviament, implicar l'adolescent, ajudar-lo a adquirir i desenvolupar habilitats, capacitats i competències. També, els diàlegs intergeneracionals i interseccionals, les pràctiques restauratives, la mentoria i l'associacionisme en són altres exemples.
2. **Visibilitzar les dades en relació amb l'adolescència.** La comunitat és conscient de la situació en què viu l'adolescència en referència a la pobresa, a la salut, als consums, a situacions de desigualtat i a altres aspectes socials importants. D'aquesta manera, cada agent de la comunitat (incloses les mateixes persones adolescents) poden realitzar accions més concretes d'acord amb les dades i les necessitats que s'interpreten d'aquestes.
3. **Oferir activitats i espais lliures d'oci, de cultura i de lleure adaptats a les seves necessitats.** Es refereix a l'oferta d'activitats organitzades, però també a l'oferta d'espais on la població adolescent pugui accedir lliurement a trobar-se, també a l'aire lliure. Es pretén que pugui trobar-se, relacionar-se de manera diversa, construir vincles, establir objectius comuns, prendre decisions, cercar activitats alternatives que generin benestar, formar-se en les seves passions, raonar a nivell social i polític, conformar una identitat comunitària i col·lectiva (d'ajuda i de solidaritat mútua) i participar de manera activa en les seves trajectòries vitals i en la seva transició a l'adulthood. Alhora, haurien de ser espais d'escolta, de reflexió i d'avaluació conjunta en els quals les adolescències puguin participar activament plantejant incògnites i trobant respostes a les seves inquietuds entorn de temes que els interessin: la perspectiva de gènere, la discriminació, les noves tecnologies, el consum de tòxics, l'alimentació, l'estructura social, l'autogestió emocional (mitjançant el suport i l'educació emocional), etc. Convé que en aquestes activitats hi conflueixin la capacitat d'autogestió de l'adolescència i l'obertura a nous reptes i possibilitats a través de l'acompanyament.
4. **Avaluar amb el col·lectiu d'adolescents el mapa de recursos i serveis.** La finalitat és que les persones adolescents puguin valorar els recursos i serveis que existeixen i que van adreçats a les persones adolescents. La idea és que puguin elaborar el seu propi mapa i que n'identifiquin les amenaces (de quina manera es poden optimitzar) i les oportunitats existents. Al mateix temps, no només és necessari ordenar aquests recursos en un mapa, sinó estructurar estratègies i accions perquè siguin accessibles i adaptables. De manera unànime, es considera que s'ha de repensar la duplicitat de serveis i circuits que regulen i atenen l'adoles-

cència. Per exemple, als programes formatius, hi manca un mapa homogeni de recursos més enllà del que estipula l'ensenyament reglat en l'etapa de secundària obligatòria. En aquest cas, s'ha de comptar imprescindiblement amb la comunitat d'adolescents a l'hora d'avaluar les propostes, els programes i les accions destinades a les adolescències, de manera continuada.

- 5. Implicar la comunitat d'adolescents en els consells consultius.** Aquests poden estar formats i pivotats per entitats juvenils i els seus representants, que faciliten l'autogestió per part de la joventut. Els espais de trobada i de participació pretenen facilitar la implicació dels membres en qüestions que afecten el municipi, construir el seu concepte de ciutadania i una identitat conjunta, construir objectius comuns compartits, així com tenir una representació. A la vegada, es proposa realitzar trobades en espais diversos com centres oberts, casals o escoles.
- 6. Generar espais de confiança presencials o virtuals.** Aquests espais estan adreçats a les adolescències com a ciutadanes actives i en els quals es puguin vehicular dubtes, fer consultes i propostes. El suggeriment gira entorn de la idea que l'adolescència necessita un espai en el seu municipi on pugui desenvolupar aquestes accions, un espai en el qual se senti segura i amb confiança per a expressar les seves inquietuds i necessitats, així

com que permeti construir accions al voltant dels seus interessos i dels seus objectius comuns. Per tant, la proposta requereix de professionals de referència en aquests espais físics o virtuals.

- 7. Emprendre iniciatives que afavoreixin l'exercici de la parentalitat positiva en el període adolescent.** Convé que qualsevol acció dirigida a les famílies es desenvolupi sota la perspectiva de la parentalitat positiva. També, convé promoure-la específicament en activitats de conciliació familiar, en el rol dels professionals, en els recursos i serveis, en activitats que fomentin l'oci compartit en família i en la promoció de la comunicació familiar.
- 8. Incentivar la figura de la persona educadora de proximitat relacional.** És important promoure la figura de les persones educadores de proximitat relacional, les quals brindin cofinança, apoderin el col·lectiu d'adolescents i el reconeguin. Es proposa que aquesta persona exerceixi com a figura i tutora de referència i de resiliència, i que pugui estar accessible al carrer i a les institucions (espai físic), però que també es trobi a les xarxes socials (espai virtual). La figura de la persona educadora de proximitat pot tenir també un rol de mediador intergeneracional i d'acompanyar el col·lectiu d'adolescents en la gestió dels seus espais. La finalitat és que el col·lectiu d'adolescents senti pròxima una persona adulta que exerceixi un rol educador.

Metodologia participativa amb i per les adolescències. Orientacions per als ens locals

06.

La Convenció dels Drets de la Infància (CDI) apunta el dret de mainada i joves a participar dels aspectes que afecten les seves vides. En aquest sentit, la recerca participativa on infants i adolescents adquireixen el rol d'investigadors és una metodologia que legitima i reconeix el coneixement, les percepcions i les seves propostes. En aquest sentit, les pràctiques transformadores que els ens municipals tenen com a repte de futur també requereixen metodologies que incloguin les persones adolescents en totes les seves fases de desenvolupament.

Són diverses les classificacions i escales que descriuen els nivells de participació. Podem partir de l'escala de Hart (1992), la classificació de Shier (2001), la conceptualització de l'article 12 de la CDI de Lundy (2007), etc. En aquest document, s'usa el model que, recentment, plantejaven Dixon, Ward i Blower (2019) sobre els **enfocaments de recerca que afavoreixen la participació** de mainada i jovent. Contempla quatre enfocaments graduals: la **participació** (l'adolescent és el centre de l'acció, però no té influència en aquesta), la **consulta** (l'adolescent té un rol d'assessor en les accions), l'**acció per parells** (l'adolescent assumeix el rol d'expert i col·labora estretament en el procés, això no obstant l'objectiu de les accions prové de les persones adultes) i la **coproducció** (l'adolescent treballa en col·laboració amb les persones adultes i adquireix el rol de líder. En aquest nivell, la motivació per al desenvolupament de les accions i l'objectiu d'aquestes provenen de les persones adolescents).

Per dur a terme pràctiques transformadores amb i per les adolescències, els ens locals poden usar la metodologia participativa que es descriu a continuació. Iniciar un nou projecte en un municipi implica endegar una recerca participativa en la qual les persones adolescents tinguin un rol actiu tant en el reconeixement de les seves necessitats, en el plantejament de com s'han d'abordar, així com en la forma d'analitzar els resultats de les mateixes. Per tant, es treballa amb el supòsit que la comunitat d'adolescents objecte de les pràctiques transformadores adopti el rol investigador en el procés, fet que implica la seva participació activa en totes i cada una de les fases pròpies d'una recerca: participar en el disseny, en l'accés al camp, en l'anàlisi de dades, en la interpretació dels resultats i en la transferència d'aquests.

Eines com la matriu de Shier (2019), l'eina de *feedback* del Department of Children, Equality, Disability, Integration and Youth del govern d'Irlanda (2020) basat en el model de Lundy o el decàleg d'orientacions de Mateos, et al. (2020) serveixen per a garantir que les pràctiques transformadores siguin resultat d'un veritable procés participatiu.

D'acord amb la classificació d'Urrea-Monclús, Mateos i Fernández-Rodrigo (2021), les fases on les persones adolescents han d'estar presents són: (1) **preparació**, (2) **audiència**, (3) **validació** i (4) **transferència**. A continuació s'especifica què s'ha de tenir en compte en cada fase per a incloure l'adolescència en les pràctiques transformadores d'acord amb els principis de la metodologia participativa.

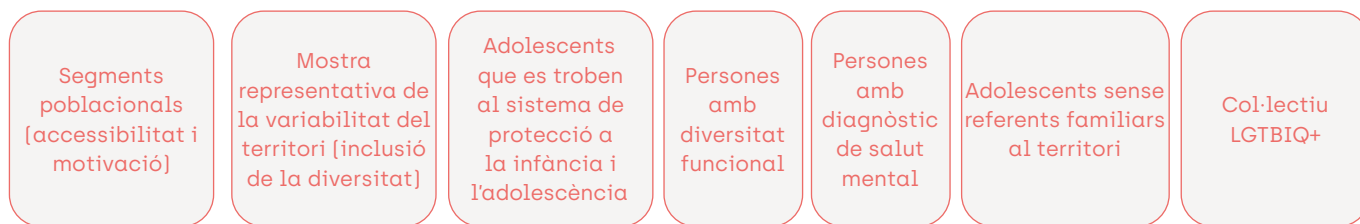
Taula 3. Adaptació de les fases de la recerca amb inclusió de les adolescències (Urrea-Monclús, Mateos, Fernández-Rodrigo, 2021)

Fases de la recerca	Elements
1. Preparació	Definició del grup d'adolescents investigadors/es
2. Audiència	Disseny dels instruments i recollida de dades
3. Validació	Accés al camp, anàlisi de dades i interpretació dels resultats i conclusions
4. Transferència	Establiment de les estratègies de difusió i transferència

Figura 10. Qüestions per a l'elecció dels criteris d'inclusió de les adolescències en la recerca (1)

Considerant els/les adolescents en el disseny de la recerca, quins són els criteris d'inclusió?

1. Quins/es adolescents han de participar? (diversitat, multiculturalitat, etc.)

2. Quants/es adolescents participaran?

3. Quines edats tindran?

4. Com incloure els/les participants tenint en compte la diversitat territorial?

6.1. PREPARACIÓ

Consisteix a definir l'objectiu de la proposta o acció, elaborar un primer esborrany del que es pretén aconseguir considerant en tot moment la participació adolescent i, sobretot, definir el grup de persones adolescents que participaran en aquesta, tenint en compte el criteri de paritat.

En aquesta fase s'abasten qüestions com:

- *Quins adolescents hi han de participar?*

És important que les pràctiques transformadores siguin sensibles a la variabilitat del territori i a la diversitat de persones. Per això, s'ha de contemplar la segmentació demogràfica i poblacional (l'edat, el sexe, la religió, el nivell formatiu, la cultura, la nacionalitat...). Per exemple, s'han d'incloure adolescents que pertanyin al col·lectiu LGTBIQ+, a les persones amb diversitat funcional, a les persones que presenten situacions de salut mental, a les persones en situació de vulnerabilitat, com adolescents tutelats per l'administració o que estan en processos amb la justícia, a les persones adolescents sense referents familiars al territori, entre altres.

- *Quants adolescents hi participaran?*

És recomanable que hi hagi un nombre similar de persones adultes i persones adolescents. Per a complir amb la representació esmentada anteriorment, i depenent

de la grandària de la proposta, de l'acció, o de la recerca, es pot crear un grup matriu amb subgrups per temàtica o tasques. D'altra banda, si es fa difícil l'elecció inicial, es pot formar un grup exploratori i, posteriorment, construir el grup definitiu a partir de la seva xarxa d'experiències amb altres grups.

És important destacar que les persones adolescents, a mesura que transcorri el disseny de les accions, s'aniran formant en com dur-les a terme, fet que comportarà que en pròximes accions participatives puguin tenir un rol encara més actiu i esdevenir acompanyants, mentors i formadors d'altres adolescents que s'uneixin a futures accions.

- *Quines edats tindran?*

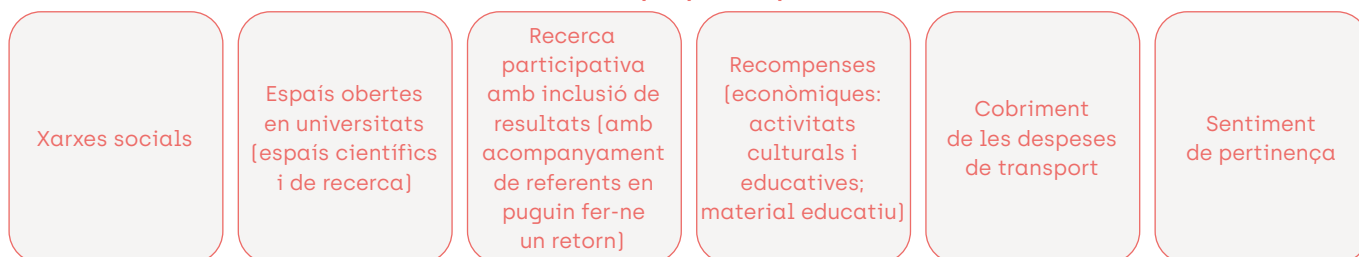
Hi han d'estar representades les diferents franges d'edat on s'inscriu l'adolescència, dels dotze als divuit anys. A més, es considera que, depenent de l'objectiu que s'estableixi, es podran incorporar infants més petits, entre deu i dotze anys, o persones que faci poc que acabin de complir la majoria d'edat.

- *Com incloure-hi els participants tenint en compte la diversitat territorial?*

Per a considerar la diversitat territorial, s'inclou la participació de grans ciutats, ciutats mitjanes, àrees metropolitanes, l'àmbit rural, els barris i les comunitats.

Figura 11. Qüestions per a l'elecció dels criteris d'inclusió de les adolescències en la recerca (2)

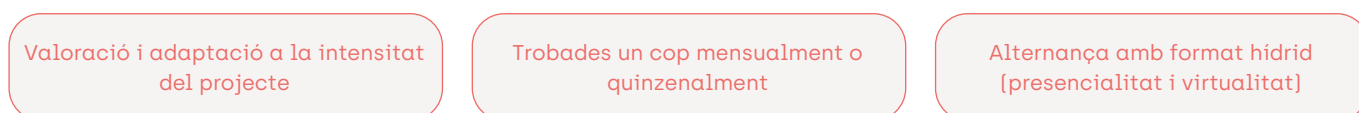
5. Com accedir i motivar als/les adolescents perquè participin?

6. Quins tipus de relació han de tenir les persones adultes investigadores amb els/les adolescents investigadors/es?

7. Quina hauria de ser la periodicitat de les trobades amb els/les adolescents per a les diferents fases de la recerca?

- *Com accedir i motivar el col·lectiu d'adolescents perquè hi participi?*

Per a accedir i motivar la població adolescent per tal que hi participi es valora apropar-s'hi a través de les xarxes socials, el cobriment de les despeses de transport en el cas que s'hagin de desplaçar a les trobades de les diferents fases, la creació d'espais oberts en universitats (espais científics i de recerca), les recompenses (de caràcter econòmic, cultural i educatiu), la construcció del sentiment de pertinença al grup i el reconeixement de la seva vàlua com a experts en l'adolescència, així com l'acompanyament de referents significatius.

- *Quin tipus de relació han de tenir les persones investigadores adultes amb les persones investigadors adolescents?*

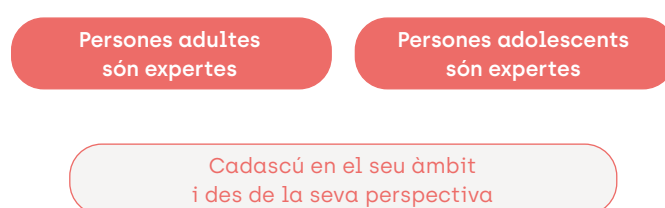
La relació que s'ha d'establir entre persones adultes i persones adolescents ha de ser simètrica, d'igual a igual. Es considera que cadascú aporta la seva expertesa. Les persones adultes són expertes en recerca i en l'adolescència vista des d'una perspectiva externa, i les persones adolescents són expertes en si mateixes, una expertesa que prové d'una perspectiva interna.

Aquesta relació ha de construir-se de forma igualitària a través de l'empatia, de l'escolta activa per part dels dos grups, ha de funcionar amb un llenguatge entenedor, a partir de la coparticipació, del sentiment d'interpel·lació i mitjançant la disposició a canviar de rol i d'opinions.

- *Quina hauria de ser la periodicitat de les trobades amb el col·lectiu d'adolescents per a les diferents fases?*

La periodicitat de les trobades conjuntes per a les diferents fases hauria d'adaptar-se a la demanda i intensitat del projecte, però s'apunten inicialment les trobades quinzenals o mensuals, alternant el format híbrid (la presencialitat i la virtualitat). La importància de la periodicitat en les trobades és no perdre el fil del que s'està duent a terme i aportar estructura i coherència.

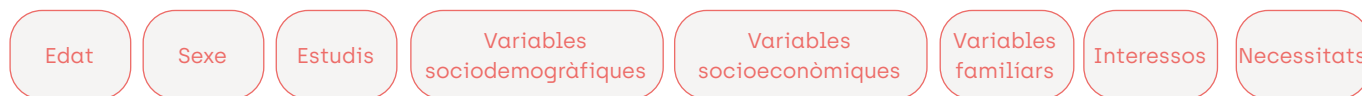
Figura 12. Relació entre les persones expertes

Figura 13. Qüestions per al disseny dels instruments i la recollida de dades de la recerca amb les persones adolescents

Considerant els/les adolescents en el disseny dels instruments i en la recollida de dades...

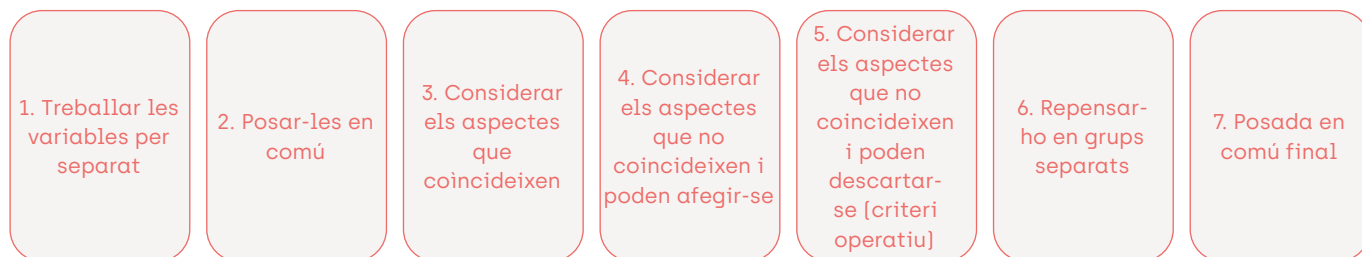
1. Quines dades o variables s'haurien de recollir?

2. Quins instruments de recollida de dades s'haurien d'utilitzar?

3. Quines estratègies adoptem per acordar les variables i els tipus d'instruments conjuntament?

6.2. AUDIÈNCIA

La segona fase, l'**audiència**, incorpora les persones adolescents que formen part del grup, i acorden conjuntament de quina manera es dissenyaran les activitats, els recursos i els instruments per al desenvolupament i avaluació de les accions planificades.

Per exemple, en el cas d'una recerca ens hauríem de preguntar:

- *Quines dades o variables s'haurien de recollir?*

Amb relació a les dades o variables que s'haurien de recollir, es contempla l'edat, el sexe, els estudis, les variables sociodemogràfiques, socioeconòmiques i familiars, els interessos i les necessitats.

- *Quins instruments de recollida de dades s'haurien d'utilitzar?*

Els instruments de recollida de dades que s'haurien d'emprar giren entorn dels formularis, qüestionaris i enquestes a través d'aplicacions mòbils, a les entrevistes individuals i als grups de discussió. Les eines que es poden proporcionar a través d'aplicacions mòbils ens ajuden a arribar a molta població i són de fàcil resposta. En el cas que es vulgui aprofundir en els arguments i idees s'usaran eines on les persones adolescents

puguin elaborar el seu discurs envers la temàtica i aportar informació més precisa.

- *Quines estratègies s'haurien d'adoptar per a acordar les variables i els tipus d'instruments conjuntament?*

Per a acordar les variables i els tipus d'instruments amb el col·lectiu d'adolescents, sorgeixen diferents etapes: (1) treballar les variables per separat, (2) posar-les en comú, per exemple a través d'un mural digital col·laboratiu, (3) considerar els aspectes que coincideixen, (4) considerar els aspectes que coincideixen i els que no i poder descartar-ne o afegir-ne de nous, a través d'un criteri operatiu, (5) repensar-ho en grups separats i (6) fer una posada en comú final.

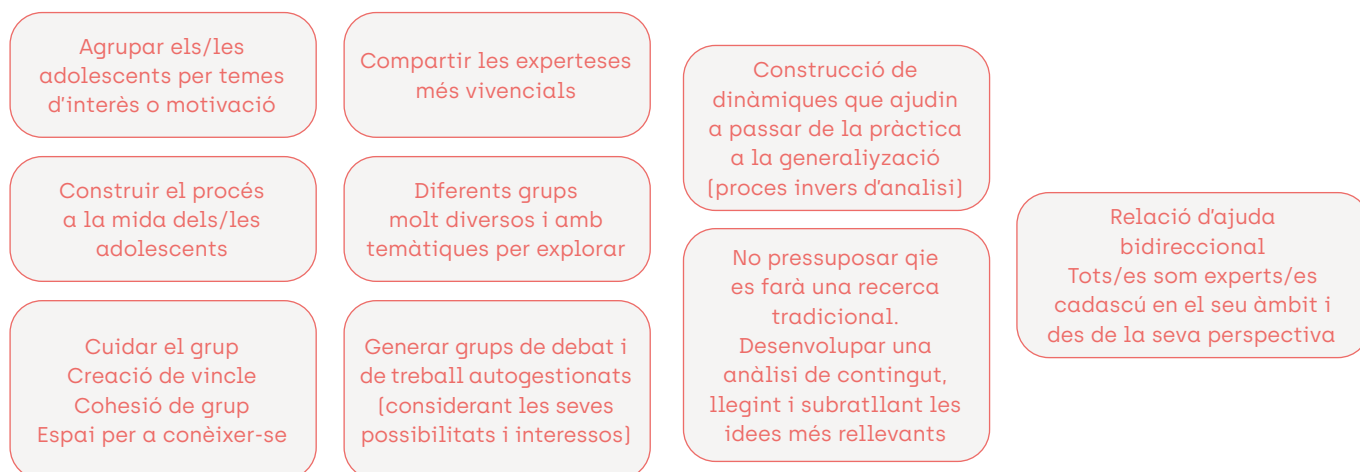
- *Com acordar amb les persones adolescents investigadores l'accés a la comunitat d'adolescents participants? (on, com i en quin període de temps).*

Per a acordar amb les persones adolescents investigadores l'accessibilitat a la comunitat d'adolescents participants, cal considerar múltiples factors esmentats ja en la pregunta i, sobretot, donar protagonisme a les persones investigadores adolescents perquè donin resposta a aquesta qüestió, ja que són qui sabran de primera mà com, on i en quin moment podem arribar als seus iguals. La mostra ha de ser representativa a la diversitat de persones i a la variabilitat del territori.

Figura 14. Qüestions per a la inclusió de les persones adolescents en la validació de dades

Considerant els/les adolescents en la validació de les dades obtingudes...

1. Quines estratègies de cooperació utilitzem per gestionar [recollir i emmagatzemar] les dades conjuntament amb els/les adolescents?
2. Quines estratègies de cooperació utilitzem per analitzar les dades conjuntament?
3. Quines estratègies de cooperació utilitzem per descriure els resultats i interpretar les dades [validació] i els resultats conjuntament?

6.3. VALIDACIÓ

En la tercera fase, la **validació**, s'han de recollir dades per tal de valorar com han funcionat les accions, s'han de decidir de quina manera s'analitzaran aquestes dades i s'han d'analitzar per tal d'elaborar unes conclusions.

En la fase de validació **es respon a qüestions com:**

- *Quines estratègies de cooperació s'utilitzen per a analitzar les dades conjuntament amb la comunitat d'adolescents? Quines s'utilitzen per a descriure els resultats i interpretar-los conjuntament?*

Les primeres estratègies de cooperació que s'han de tenir en compte i que servien per tot el procés, no només en aquesta fase, és que s'ha de construir el projecte a la seva mida. És a dir, no ha de ser quelcom imposat per les persones adultes, sinó que les persones adolescents s'hi han de sentir còmodes i segures per a poder aportar alguna idea en cada una de les fases. En aquesta fase d'anàlisi i validació és important que es compleixi aquest criteri per tal de reconèixer la vàlua i les aportacions del grup d'adolescents. Això comporta crear un espai de coneixença on es cuidi el grup, que hauria de ser cohesionat, i es creï vincle entre els participants.

La promoció de l'agrupament del col·lectiu d'adolescents per temes d'interès que el motivi a conèixer les dades i extreure'n la informació que s'hi recull influenciada per les seves experteses vivencials. Segons els objectius podran sorgir diferents grups i grups molt diversos, al mateix temps que la interacció entre totes les persones que formen el grup (adolescents i adultes) contribuirà a l'aparició de noves temàtiques per a explorar.

Els grups temàtics poden esdevenir grups de debat o de treball autogestionats pels mateixos adolescents o bé ser grups mixtos entre persones adultes i adolescents. Tot dependrà de l'objectiu, de la motivació del grup d'adolescents, de la seguretat en la realització de les tasques a fer o de la capacitat per a assolir-ho.

En aquest sentit, es plantegen dinàmiques que ajudin a passar de l'experiència a la generalització per tal d'analitzar les dades i extreure els resultats. Es proposa un procés invers d'anàlisi. Partir de l'experiència, de la pràctica, d'un exemple que s'extregui de les dades recollides, anar desgranant la informació, comparant-ho amb les seves experiències i construint el discurs d'interpretació i de resultats. Aquesta proposta comporta no pressuposar que se seguirà un procés tradicional. És a dir, l'anàlisi de dades a partir de

la lectura i subratllat de les idees més importants per a després relacionar-les i plasmar-les en un document escrit. S'ha d'apostar per metodologies i estratègies que s'apropin a la comunitat d'adolescents i que usin els seus llenguatges per tal que l'avaluació li sembli interessant i útil.

Finalment, esmentar la importància de la relació d'ajuda bidireccional que hi ha d'haver entre els participants. Com bé s'ha comentat anteriorment, tant les persones adultes com les persones adolescents són expertes, cadascú en el seu àmbit i des de la seva perspectiva. Per això, s'ha de tenir una mirada oberta i considerar les idees i les opinions de tots els integrants del grup, tot ajudant-se i col·laborant entre aquests per a fer créixer la proposta i assolir els objectius comuns.

6.4. TRANSFERÈNCIA

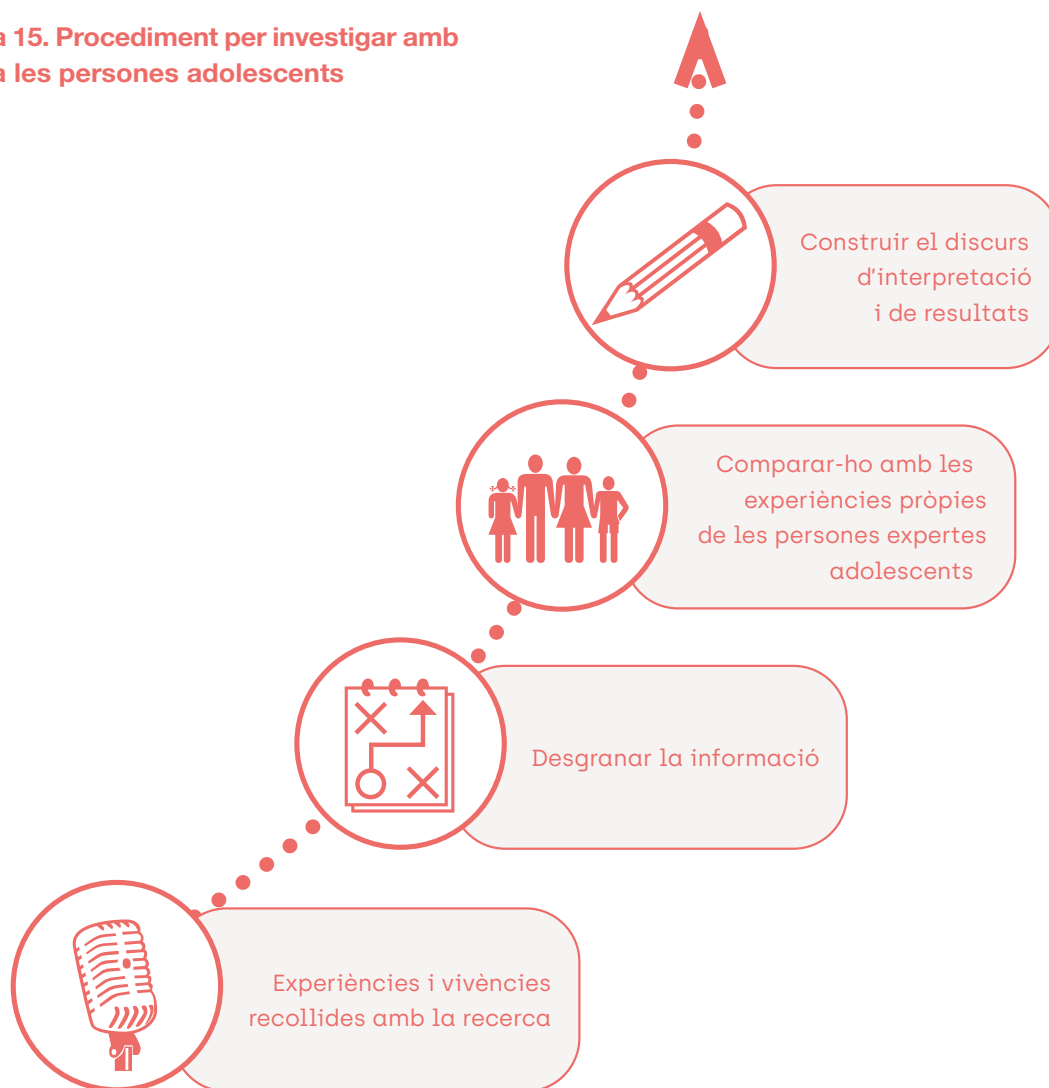
En la quarta fase, la **transferència**, un cop s'ha dut a terme la recollida de dades i s'han obtingut els resultats, s'estableix amb la comunitat d'adolescents participants quines han de ser les estratègies de difusió i de transferència.

Les qüestions que es responen en aquesta fase són:

- *Quines són les possibles accions de difusió i transferència que cal desenvolupar conjuntament amb el col·lectiu d'adolescents?*

S'entén la transferència com una visibilitat universal, amb la finalitat de poder arribar a tots els col·lectius i individus. Tanmateix, s'identifica amb una visibilitat que interpel·li en

Figura 15. Procediment per investigar amb i per a les persones adolescents

Figura 16. Qüestions per a la inclusió de les persones adolescents en la difusió i transferència de la recerca
Considerant els/les adolescents en les activitats de difusió i transferència...

1. Quines són les possibles accions de difusió i transferència a desenvolupar conjuntament amb els/les adolescents investigadors/es?

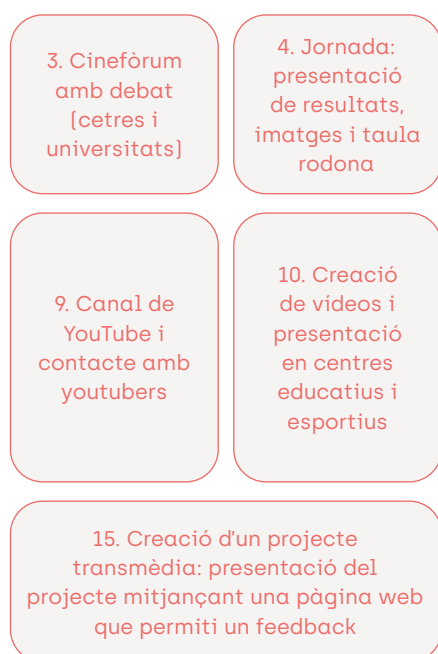

2. Com implicar als/les adolescents investigadors en a transferència de les conclusions...

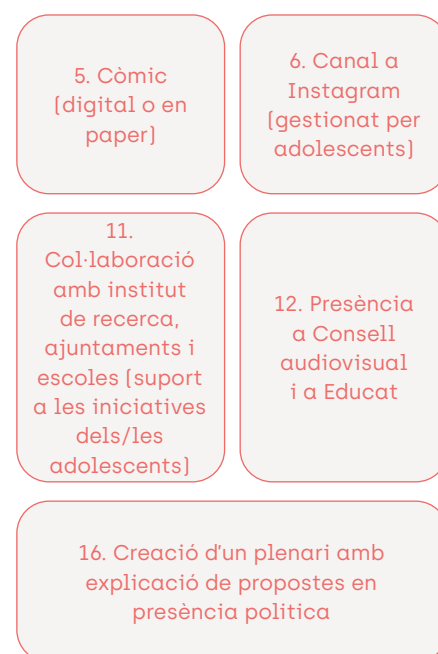
a) ...per a altres adolescents?

b) ...per a la comunitat?

c) ...per als ens municipals?

diferents fases en el temps (a través d'una difusió, propostes d'implicació i acció) i en diferents formats d'arribada, segons els grups diana i les agrupacions diferents en una mateixa ciutat.

- *Com implicar les persones adolescents en la transferència de les conclusions per a altres adolescents, per a la comunitat i per als ens municipals?*

Per a implicar les persones adolescents en la transferència de les conclusions, es posen en comú diferents estratègies: (1) els mitjans de comunicació, a través dels quals hi hagi una representativitat de diferents col·lectius; (2) un programa de ràdio local o municipal; (3) un cinefòrum amb debat, que podria realitzar-se en centres educatius i universitats; (4) una jornada on hi hagi una presentació de resul-

tats, imatges i una taula rodona; (5) un còmic digital o en paper; (6) un canal a Instagram gestionat per adolescents; (7) l'exposició itinerant a diferents llocs, incloent-hi col·lectius i individualitats no presents a instituts; (8) campanyes dissenyades i validades per adolescents; (9) un canal de YouTube, a través del qual es tingui contacte amb youtubers; (10) la creació de vídeos i la presentació en centres educatius i esportius; (11) la col·laboració amb instituts de recerca, ajuntaments i escoles, donant suport a les iniciatives de la població adolescent; (12) la presència al Consell audiovisual i a Educat; (13) un concurs de videojoc incorporant els resultats del projecte; (14) la creació de tríptics i materials; (15) la creació d'un projecte transmèdia presentat mitjançant una pàgina web que permeti rebre un *feedback*, i (16) la creació d'un plenari amb l'explicació de les propostes en presència de representants polítics.

BIBLIOGRAFIA I FONTS

BALSELLS, M. A. [et al.]. *Elements per fomentar la participació significativa dels adolescents en els centres educatius*. Vol. 1. Càtedra Educació i Adolescència, 2017.

BENSON, P. «Developmental assets: an overview of theory, research, and practice». A: SILBEREISEN, R. K.; LERNER, R. M. (ed.). *Approaches to positive youth development*. SAGE Publications Ltd, 2007, p. 33-58. <https://www.doi.org/10.4135/9781446213803.n2>

BENSON, P. L. [et al.]. «Positive youth development: theory, research and Applications». A: LERNER, R. M. (ed.). *Theoretical models of human development*. Vol. 1 de Handbook of Child Psychology, 2006, p. 894-941.

DEPARTMENT OF CHILDREN, EQUALITY, DISABILITY, INTEGRATION AND YOUTH (2020). *Participation framework. National framework for children and young people's participation in decision-making*. Government of Ireland, 2020.

DIXON, J.; WARD, J.; BLOWER, S. «They sat and actually listened to what we think about the care system: the use of participation, consultation, peer research and co-production to raise the voices of young people in and leaving care in England». *Child Care in Practice*. 2019, 25(1), 6-21. <https://doi.org/10.1080/13575279.2018.1521380>.

HART, R. A. *Children's participation from tokenism to citizenship*. Innocenti Research Centre, 1992.

LUNDY, L. «Voice is not enough: conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the

Child». *British Education Research Journal*. 2007, 33(6), p. 927-942. <https://doi.org/10.1080/01411920701657033>.

MATEOS, A. [et al.]. «Contar con la infancia en situación de riesgo en los procesos de investigación: pasos hacia la coproducción». *Sociedad e Infancias*. 2020, 4, p. 87-98. <http://dx.doi.org/10.5209/soci.67687>

OLIVA, A. (coord.). *Desarrollo positivo adolescente*. Síntesis, 2015.

OLIVA, A. [et al.]. *La promoción del desarrollo adolescente: recursos y estrategias de intervención*. Junta de Andalucía, Consejería de Salud, 2008.

SEARCH INSTITUTE. *The asset approach: 40 elements of healthy development*. 2006, 2017.

SHIER, H. «Pathways to participation: openings, opportunities and obligations». *Children & Society*. 2001, 15(2), p. 107-117. <https://doi:10.1002/chi.617>

SHIER, H. «An analytical tool to help researchers develop partnerships with children and adolescents». A: BERSON, I.; BERSON, M.; GRAY, C. (ed.). *Participatory methodologies to elevate children's voice and agency*. Information Age Publishing, 2019, p. 295-316.

URREA-MONCLÚS, A.; MATEOS, A.; FERNÁNDEZ-RODRIGO, L. *Pasos hacia la coproducción con la infancia: un recurso participativo para comprender el ejercicio de la parentalidad*. CIPE, 2021. X Congreso Internacional de Psicología y Educación. De la red neuronal a la red social: bienestar y convivencia, p. 469.

ÍNDIX DE FIGURES

Figura 1. Fases del projecte de recerca

Figura 2. Accions en les dinàmiques de les sessions de treball

Figura 3. Validació qualitativa amb el grup de validació adolescent a partir de l'anàlisi de cas

Figura 4. Eixos de Desenvolupament de les Adolescències

Figura 5. Paraules destacades de l'eix de les relacions

Figura 6. Paraules destacades de l'eix de l'autonomia

Figura 7. Paraules destacades de l'eix de les identitats

Figura 8. Paraules destacades de l'eix del benestar

Figura 9. Pràctiques transformadores per al Desenvolupament Positiu Adolescent i la implicació en i de la comunitat

Figura 10. Qüestions per a l'elecció dels criteris d'inclusió de les adolescències en la recerca (1)

Figura 11. Qüestions per a l'elecció dels criteris d'inclusió de les adolescències en la recerca (2)

Figura 13. Qüestions per al disseny dels instruments i la recollida de dades de la recerca amb les persones adolescents

Figura 14. Qüestions per a la inclusió de les persones adolescents en la validació de dades

Figura 15. Procediment per investigar amb i per a les persones adolescents

Figura 16. Qüestions per a la inclusió de les persones adolescents en la difusió i transferència de la recerca

ÍNDIX DE TAULES

Taula 1. Grup assessor

Taula 2. Sistema de categories

Taula 3. Adaptació de les fases de la recerca amb inclusió de les adolescències (Urrea-Monclús, Mateos, Fernández-Rodrigo, 2021)

CRÈDITS IMATGES

Coberta. CarlosBarquero / Shutterstock.com

Pàg. 5. Billion Photos / Shutterstock.com

Pàg. 6. Píkselstock / Shutterstock.com

Pàg. 9. Pixel-Shot / Shutterstock.com

Pàg. 10. Merfin / Shutterstock.com

Pàg. 15. Anatoliy Cherkas / Shutterstock.com

Pàg. 16. Sean Locke Photography / Shutterstock.com

Pàg. 23. Oneinchpunch / Shutterstock.com

Pàg. 24. Kiselev Andrey Valerevich / Shutterstock.com

Pàg. 32. Monkey Business Images / Shutterstock.com

Pàg. 39. Poznyakov / Shutterstock.com

Pàg. 40. G-Stock Studio / Shutterstock.com

Aquest document presenta, a partir d'una anàlisi elaborada per un grup multidisciplinari de persones expertes i contrastada amb adolescents, reptes i necessitats de l'adolescència des de la perspectiva del cicle de vida i l'enfocament del Desenvolupament Positiu Adolescent. Aporta coneixement actualitzat sobre els principals eixos de desenvolupament adolescent (les relacions, l'autonomia, les identitats i el benestar) i proposa recomanacions en l'àmbit de les polítiques municipals.

El document i el grup de treball expert formen part del projecte transformador "Infància i Adolescència: del risc a la igualtat, la salut i el benestar" que té per objectiu promoure l'atenció a les necessitats específiques durant les etapes vitals de la infància i l'adolescència, fomentant la igualtat d'oportunitats, la salut, el benestar i la cohesió social.

Els projectes transformadors del pla d'actuació de mandat 2020-2023 de la Diputació de Barcelona expressen el compromís de la corporació de la Diputació de Barcelona amb la localització de l'Agenda 2030 de les Nacions Unides per a un desenvolupament sostenible a la província de Barcelona. Aquests projectes transformadors es presenten classificats a partir de les quatre esferes de l'Agenda 2030: les persones, la prosperitat, el planeta i les aliances, uns àmbits als quals la Diputació de Barcelona amb les seves polítiques locals, pot contribuir amb decisió.

**Diputació
Barcelona**

Àrea d'Igualtat
i Sostenibilitat Social

Passeig de la Vall d'Hebron, 171
08035 Barcelona
www.diba.cat/benestar

